Přítomnost

ROČNÍK II. V PRAZE 2. července 1925. ČÍSLO 25.

Politika

Ferd. Peroutka:

Proč nejdeme k socialistům?

II.

Řekl jsem, že sotva lze pochybovati o tom, že v budoucnosti budou prosazeny základní ideje socialistické, a dal jsem na jevo, že zejména inteligentní a vzdělaný člověk by o tom neměl pochybovati. Proč tedy nejdeme k socialistům, proč si nedáme říkat »soudruhu« nebo »bratře« a proč uvažujeme o nějaké nové straně? Není v nás bacil nesnášelivého, nervosního individualismu? Jsme jako ti ježci z Schopenhauerovy anekdoty, kteří zmrzli proto, že pro své ostny nemohli se k sobě přituliti a zahřáti se? Trpí ona vrstva, o níž zde mluvím, typickou neschopností přidat se k některé straně a mít na něčem opravdovou účast?

Německý spisovatel Otto Flake napsal ve své knížce »Konec revoluce« tuto správnou větu: »Utopií není uskutečnění socialismu, nýbrž omyl o hodině jeho příchodu.« Někteří dogmatikové nenávistně vytýkají liberalismu t. zv. historický smysl. Veřejně působící člověk, jenž stojí před nějakými vážnými úkoly, neměl by se za nic na světě dáti odlákati od onoho historického smyslu. Četl jsem kdysi v socialistickém listě článek o Karlu IV., kde na konec bylo vyjádřeno upřímné pohoršení nad tím, že tento otec vlasti nebyl socialistou. Tuto historku přijměte jako doklad, k jakým katastrofám to vede, má-li někdo pero v ruce, ale nedisponuje-li tak zvaným historickým smyslem. Nejsme socialisty, protože dnes nejsou splněny ještě všechny podmínky pro příchod socialismu. Řekne-li někdo za sto let s hanou o nás, že ti lidé, na jejichž hrobech tráva roste, nebyli socialisty, jeho hanlivý přízvuk nebude oprávněn: býti či nebýti socialistou znamená v našich poměrech něco zcela jiného než to bude znamenati za sto let. Ona bytost za sto let snad už ani nebude uměti oceniti onu zvláštní směs našich poměrů. Řeknu prostě: v r. 1914 bylo by bývalo bláznovstvím dělati revoluci proti Rakousku. R. 1914 byl to však již zcela reální plán a cíl. Nejsme socialisty, poněvadž nevěříme, že již dnes bylo by možno udržeti svět v chodu silami pouze socialistickými. Vidíme, že musí tu působiti ještě mnoho sil z t. zv. starého světa, aby se všechno nerozpadlo. Kolektivum se ještě nenaučilo vykonávat všechny ty práce, jež dnes koná jedinec; kolektivum nebylo ještě ani zcela vychováno pro zodpovědnost. Až bude kolektivum vychováno, bude otázka socialismu zcela jiná. Nejsme socialisty z toho důvodu, že považujeme za svou povinnost spolupůsobiti k tomu, aby nebyla horempádem všechna tradice hozena přes palubu. Nevěříme, že lidstvo jen tak může se přes noc pustiti všeho, co důvěrně zná, a oddati se něčemu, co je zatím jasné jen v knihách. Vím, že s těmito názory mohli bychom dobře býti na pravém křídle anglické Labour Party. Ale kontinentální socialismus je dogmatický, neposkytuje svým přívržencům dostatečné svobody ducha, a to je asi ta hlavní příčina, proč nejdeme k socialistům. Otázka forem socialismu bude vyžadovati nejsvobodnějšího zkoumání: naše dnešní socialistické strany nedávají dosti svobody k tomuto zkoumání. Čtete-li knihy nebo řeči anglických socialistů, musíte ustavičně obdivovati jejich skvělou svobodnost ducha; vidíte tu, kterak svobodný rozum odvážně slézá problémy, kterak býti socialistou znamená tu volně mysliti. V našem socialismu vyžadují od vás ponejvíce, abyste se dal přivázati k nějakému starému dogmatu jako kráva na kolík. Duch svobodného zkoumání tu není zaručen. Není vám dovoleno vidět všechno co vidíte; nebo to musíte aspoň ze stranické disciplíny zamlčet a tvářit se, že nevidíte nic. Je možno uvésti výmluvný doklad této nesvobody ducha: sociální demokracie, to je všeobecně známo, opustila v praxi orthodoxní marxismus téměř úplně. Přes to neodhodlala se ještě otevřeně zrevidovat tyto staré ideály. V krámě vám prodávají samé revisionistické zboží; ale ve výkladní skříni musí stát stará figurka Marxova. Zeptáte-li se vůdců, proč venku jsou ohlášeny jiné věci než můžete uvnitř obdržeti, odpovědí vám: milý pane, člověk v politice sice může a dokonce má všechno vědět, ale nemusí všechno povídat; nemůžeme všechno říci před svými voliči. Kdyby dnes někdo v socialistické straně se oddal opravdu svobodnému zkoumání otázky socialismu, pak mu budou místní organisace odhlasovávat projevy nedůvěry. To jest důvod, proč vidíte orthodoxní škrabošky na zcela revisionistických obličejích. Ta okolnost, že sociální demokracie se stále ještě vyhýbá říci upřímné slovo o revisionismu, svědčí o tom, že není tu svobody myšlení. Anglický socialismus strhuje opravdu svou intelektuální atmosférou; zde jsou lidé s opravdovou myšlenkovou vášní a myslí se tu, až jiskry odskakují. Při anglickém socialismu, nad takovým Macdonaldem, musíte vzpomínati na náš realismus. Ale v našich socialistických stranách by vás nutili, abyste pásli několik malých myšlenek na louce dělnické třídy. Naše sociální demokracie vůbec nestojí příliš o inteligenci a není zatížena nadměrnou zálibou v ní; nanejvýše jí ještě dovolí, aby se vyskotačila v nějaké revui, která je se stranou spojena volnými pouty. Tato strana proletářů zvykla si poněkud na roli politické buržoasie: stačí jí, že na základě dělnických zájmů a odborových hnutí získává voličstvo prostředky celkem jednoduchými a starými. V té straně není myšlení v květu. Je všeobecně známo, že teoretická práce se tu pěstuje jen ve velmi nepatrných rozměrech, pokud to nevadí politickým a hospodářským praktikům. Čas od času sice vyrazí nějaký intelektuál strany výkřik: »Více teorie!«, ale nad tím voláním se brzo zavřou vody.

Každá nepředpojatá inteligence uzná, že otázka socialismu v této době je experiment a že se na to musí jíti metodami experimentu. Naši socialisté trpí mezi sebou pouze toho, kdo dává na jevo, že socialismus je dogma a že se na to musí jíti metodami dogmatickými. Uvědomíme-li si, že něco je experiment, dovolíme zajisté svobodné zkoumání. Inteligence touží po svobodném zkoumání všech otázek. Nejdeme tedy k socialistům, poněvadž nám neposkytnou dosti svobody ducha. Ideálům inteligence v této věci vyhověl by asi

útvar podobný anglické skupině Fabianů: jest to ona skupina inteligence, která dodává dělnické straně zásobu argumentů a která na druhé straně chrání ji před utopiemi. Jest to něco podobného, jako náš bývalý realismus.

Druhý důvod, proč nejdeme k socialistům, je ten, že zatím se jeví stranami příliš třídními. O tom příště.

Raníky a večerníky.

Když před válkou počal vycházeti první večerník (byl to Večerník Práva Lidu), znělo to zcela nezvykle, a byli mnozí, kteří takový název odsuzovali jako zcela neobvyklý. Dnes večerníky jsou nejrozšířenějším typem novin — posuzujeme-li dle počtu výtisků. Jsou-li raníky rády, udržují-li počet svých výtisků všedního dne mezi 10—20.000 (Praha), jsou večerníky (na př. České Slovo), které jdou do čísel daleko vyšších; Večerníku Českého Slova je dnes již hodně přes 100.000.

Jde však o různost povahy ranních novin a večerníků. Prosté srovnání několika raníků a večerníků ukáže již, jak se liší formou, obsahem, dikcí, výběrem slov, látky, obrázků atd. A přece oba typy vydává táž strana, tatáž tiskárna, redakce obou sedí těsně vedle sebe, ne-li v jedněch místnostech. Na první pohled při tomto srovnání jest viditelno, že večerníky píší o věcech, o kterých se diplomaticky mlčí v ranních, jimž se přisuzuje jaksi oficielnější a oficiosnější poměr k výkonnému výboru strany. Proto ve večerníku může se říci, co nesmí se říci nebo nanejvýše jen smí se naznačiti v ranících. Politicky, ideově čerpají večerníky z ranních novin. Jenom že toto stanovisko své strany podtrhnou, doprovodí silnějšími slovy, šťavnatějšími nadpisy, hrubším výběrem typografických typů. Bylo to ve večerníku — již tím se často naznačuje, že se tu plně netlumočí stanovisko nejvyšší instance strany, nebo že nikdo nesmí se horšiti, byl-li útok proti němu ve večerníku. Mají tudíž daleko volnější poměr, jaksi smluvenou menší odpovědnost. Sledujeme-li výběr látky, stlačují večerníky pasáže politické. Aby to však vynahradily, užívají silnějších slov, lapidárního stručného líčení. In politicis: večerníky naše mají již jednou pro vždy jakousi generální absoluci pro to, co píší o politice. Látku hledají spíše v sensacích, obrázcích, sentimentálních pasážích, sportu a hlavně v soudní síni. Ale ten dumping, který provozují večerníky s politikou, provozují i s touto ostatní látkou. Mluví-li raníky jaksi jménem strany a politiků, hledí večerníky jen získat co nejvíce čtenářů a proto odkládají ohledy, které — ač nerady — musí si ukládati ranní listy, získat co nejvíce čtenářů, uzpůsobit se jim, třeba za cenu změlnění devis strany, za cenu odsunutí jasné formulace názorů strany.

Jest otázka, dává-li se právem absoluce večerníkům, otázka, je-li jejich odpovědnost menší než listů ranních, ústředních. Večerníky určeny jsou pro venkov, počet jejich čtenářů jest jistě větší než u listů ranních. Zdálo by se, že jest tu odpovědnost větší, poněvadž se tu mluví ku většímu počtu, mluví se k lidem na venkově. Naopak. Večerníky ukazují, jak musí strana zhrubnouti ve svém hovoru, poklesnouti ve výběru slov, operovati klackem místo argumenty, aby vnikla a se uchytila. Říká se: lid jest dobrý. Jak tedy pak vysvětlíme způsob psaní večerníků? Jest to vhodný způsob psaní ve večernících, vycházíme-li z přesvědčení, že tento lid, který je čte, jest dobrý? Potom večerníky by stavěly toto stanovisko na hlavu: jsou špatné, obhroublé, jest v nich jaksi tedy vyslovena vůle kaziti tento dobrý lid. Anebo jest spíše opak pravdou: lid, to není abstraktum, jsou to lidé, kteří mají libůstky dobré i špatné, lidé, kteří raději si přečtou pikantní soudničku než kulturní úvahu, košilatou historii než politický úvodník, a večerníky to berou za nezměnitelný fakt, který nepokoušejí se změniti, nýbrž jej upevňují tím, že jej zařazují do své kalkulace: ne vychovávat, změnit k lepšímu, ale vyhovět, vyhovět, i když nad požadavky čtenářů možno krčiti ramena.

Tato různost večerníků a raníků, kterou bylo by možno dokázati řadou výstřižků, kdy raníky se snaží býti jakž takž slušnými, protože jsou oficiosnější, a večerníky argumentují již hlučněji, necítíce se vázány touto oficielností svého poslání, ukazuje na dvojí loket v nazírání těch, kteří jsou společným vydavatelem obou typů těchto novin.

K. T.

Proč nejsem v některé straně?

(Anketa.)

Vážená redakce!

V Praze XII., dne 26. června 1925.

Dovoluji si též několik stručných slov k anketě:

1. Nejsem v politické straně, protože

a) »státotvorné« strany učí věřit, že duha má jen pět barev, které se dohodly, že budou harmonovati, a vyhlásily klatbu každému, kdo by se opovážil tvrdit, že je duhových barev šest nebo sedm nebo že některá barva do duhy nepatří. Z toho se udělalo dogma, zahalilo rouškou nezbytného prospěchu národního a vytvořila diktatura pětky. Ty strany postupně zdiskreditovaly vše, co nám bylo po převratu drahé: svým neomylnictvím, problematickými zákony (kmetské soudy, restrikce), neupřímným stavěním veřejnosti před hotové věci, jež se před tím zastíraly nebo i lživě dementovaly (restrikce), isolací pana presidenta, ostudami, stupňovanou politickou a kulturní reakcí, politickým klíčem, vtírajícím se drze do spravedlnosti, do umění, rozvracejícím úřednictvo, odporným handlováním v nejvážnějších sociálních i politických věcech, naprostým ignorováním kritiky (střelnice v Brdech). Pětka je režim umíněný, absolutistický, nenapravitelný. Obviňujeme koalici a zvláště Pětku, že ubila důvěru v čistou vládu v tomto státě a v širších vrstvách budí i chlad a lhostejnost ke všemu, co souvisí s vlastenectvím. Pozorujte ty mrazivé národní svátky (28. říjen!) — je to snad jen vina zmaterialisovaného lidu? Nevěřím — je to zdiskreditované, zmonopolisované vlastenectví a »státotvornost«.

b) V opozičních stranách nemá myslící člověk také, kam by hlavu složil (stupidnost komunistů a prostoduchá krátkozrakost živnostníků.)

2. Volil jsem jindy z patera zla to, které se mi zdálo nejmenším, sociální demokraty (po rozluce s komunisty), ale dnes, dojde-li k t. zv. volební »reformně« a expropriaci hlasů,

3. vhodím do urny i já prázdnou obálku, leda že by koalice — u níž je vše možno — si chtěla přivlastnit i ty prázdné hlasy — pak by nezbylo než nejít k volbě a zaplatit pokutu.

Ale ta věc je opravdu příliš vážná, a myslím, že by bylo dříve nutno nějakým způsobem do krajnosti se snažiti o zamezení onoho neslýchaného násilí, hodného snad fascistů, ale ne republiky, která si napsala tak krásná slova v čelo ústavní listiny! Bylo by nutno veřejně vzbudit diskusi o věci, použít všech zákonných prostředků, a svalit všechnu zodpovědnost na ty, kdož nás vyprovokují. Ale je nebezpečí v prodlení! Znáte přec: zatím co Řím uvažoval, Saguntum padlo; zatím co ve-

deme upřímnou a dobrou anketu, koalice si potichu připraví zákon, promrská a odhlasuje — znáte tu parlamentní techniku...

A stejně naléhavé je i *založení nové strany*. Ne pro atomisaci, pro ctižádost jednotlivců, ne pouze stavovskou stranu úředníků, ale dosti silnou stranu těch, jimž není naše svoboda a poslání prázdným slovem; stranu rozumné politiky čistých rukou a upřímné snahy, která by odvedla z koaličních stran všechny, jimž je tam nevolno, spojila opět trosky starých pokrokových frakcí (Modráčkovců, starých realistů), získala plodné práci ty, kdož musí utráceti schopnosti v negaci, analyse. Bude-li taková strana založena, dám jí všechen svůj volný čas a všechny své síly a chci být jejím nezištným doživotním prostým vojákem; protože i mně vrátí víru v obrození.

S veškerou úctou

JUC. *E. St.*

*

Pane redaktore!

Tři otázky. Na zásadní tři otázky, položené bezpartijní inteligenci v 23. čísle Přítomnosti, bylo by lze odpověděti jednoduše. Ad 1. nejsem v žádné straně proto, že jsou všecky příliš porušeny a ztratily svoje poslání, ad 2. proto mi nemůže žádná býti nejbližší a ad 3. proto nemohu voliti. Ale nelze tak stručně odpověděti právě proto, že jde o věc zásadní, v níž prakticky těžko lze nalézti správné kriterion.

Ad 1. a 2. — Že jsem mimo strany, nepokládám pro sebe za příhanu. Spíše bych tvrdil, že je hanbou pro inteligenta, tedy člověka schopného samostatného přemýšlení i úsudku, je-li spokojeným straníkem, nebo nespokojeným, ale stejně mlčícím. Vstup do některé politické strany není pro mě věc tak příliš prostá. Obsazování vůdčích míst ve stranách a sestavování kandidátek děje se bez vědomí stranníků, kterým se prostě předloží hotová věc a mlčeti. Program dnešních stran jest kusem potištěného papíru, hodícího se ještě jakž takž jako agitační prostředek pro nepřemýšlivé stádo voličů. Koalované strany socialistické zapomněly na význam socialismu, protože politické kšeftování vynáší stranám těm více.

Národní demokracie se zmítá stále vlasteneckými křečemi, k nimž štafáž důstojnou obstarává dobrý obchod, výnosný průmysl, bankovní kapitál a Sokol. Zemědělská strana se s voličstvem mnoho párati nemusí, protože jsouc stranou ministerského předsedy dosáhne vždy svého a na program může kašlati. Lidová strana za pomoci svíčkových bab na ministerských křeslech a agitátorů na kazatelnách udržuje království boží v republice. A komunistická strana zapomíná, že jistější jsou dvě vlastní nohy než vzdálený podstavec. Německé, maďarské, živnostenské, luďácké a ostatní osobní strany pro mne nepřicházejí v úvahu.

Všechny strany dohromady tvoří politický chaos non plus ultra, jehož nemravnosti se není co diviti, jíž však akceptovati nelze občanu vědomému svých práv. Dnešní politické strany ztratily úplně vědomí svého poslání i vědomí odpovědnosti ze své činnosti svému voličstvu. V každém jejich úkonu jest hleděti sobecký boj o politicko-stranickou moc, o udržení mandátů a ministerských křesel přes hlavy stranníků. O plnění programu nebo plnění požadavků občanstva není s nimi řeči. Navzájem si nadávají, avšak začne-li se jeviti nespokojenost určité části občanstva, sjednotí se za nějaký ústupek-kšeft na zákoně na ochranu republiky, za kterou se ony pokládají, na zákoně náhubkovém nebo volební novele a dělají si své dále. Lid, občanstvo jest jim materiálem, který má právo držeti hubu a udržovati je u plného koryta.

Za těchto poměrů nemůže mi býti vstup do politické strany událostí, jež se začne i skončí podpisem přihlášky. Musil bych nejdříve míti důvod, proč o tuto přihlášku požádám. A tento důvod může míti kořen jedině v přesvědčení, že ta neb ona strana mi vyhovuje morálně, stavovsky, sociálněpoliticky, národohospodářsky a kulturně, kromě jiných požadavků méně kardinálních. Přesvědčení takového mohu získati pouze aplikováním programu strany a jejích cílů na její činnost anebo naopak. Kdo si ovšem přečte program politické strany a čte svůj orgán jediné strany, tomu se konečně moc nedivím, že ve své straně jest i do jisté míry spokojen. Političtí stranníci nesmí sami přemýšleti, to za ně činí vedení strany — prý! —, a když si to nesmí vlastně dovoliti ani poslanec, ať prostý člen drží hubu vůbec!

Konečně jsem státní zaměstnanec a ježto každý jistě kromě pohnutek všeobecných jest hnán ke stanovisku »mimo strany« do jisté míry i svým povoláním, stačí oba prosincové zákony státnězaměstnanecké, abych ztratil chuť i potřebu rozmnožovati počet stranníků koalovaných stran nebo se cítiti některé z nich blízkým. Nelze proto než býti bezpartijním a z týchž důvodů nelze mi říci, že by mi mohla která dosavadní strana býti nejbližší.

Ad 3. — A při volbách, které mají býti přísnou zbraní voličstva (stranníků i nestranných) proti přehmatům dosavadních »zástupců lidu«, které však v důsledku vázaných kandidátních listin a volební novely nemohu pokládati za seriosní výkon občanského práva, jest postavení inteligence mimo strany těžké. Správné stanovisko obecně platné jest pro mě, že je nutno, aby inteligence byla bezohlednou ke koalovaným stranám, když tyto jsou více než bezohledny k občanstvu. Specielně nastávající volby jsou místem, kde jest nutno učiniti přes koalované strany hodně tlustý škrt a nenechati na sebe působiti sentimentální výklady prolhaných stran, které jsou schopny pro svůj zisk slíbiti všechno na světě! Nelze čekati, až jak se poměry utváří, jak mnozí říkají! Nelze dobře srovnati s občanskými povinnostmi nevoliti. A přece jest nutno použíti této jediné, třebas dnes tupé zbraně! Jest dvojí možnost: buď nevoliti vůbec, nebo voliti některou z krajně opozičních stran, aby konec dnešní koaliční oligarchie, která politické strany tak znemravnila, byl jistý.

V Košicích, 20. VI. 25. F. Šrámek.

*

Vážený pane redaktore!

Když jste se ptal v minulém čísle, proč nejsem v některé straně, nemyslil jste patrně, že by Vám některý čtenář odpověděl rozjímáním o demokracii, socialismu, liberalismu, konservatismu a o ostatních ismech. To ponechme oficiálním intelektuálům politických stran, kteří mají správnost názorů na tyto otázky v pachtu, jako měl můj dědeček panskou louku. Řeknu Vám tedy, proč nejsem v některé straně, jako každý průměrný volič, který se rozhlíží kolem sebe a nemá oči zakalené stranickou příslušností, nebo nešilhá-li po teplém místě.

Tedy sociálním demokratem nejsem, protože je mi stranou příliš třídní a její program mi leží na srdci jen potud, že upřímně přeji všem dělníkům, aby jejich mzdy stouply na slušnou životní úroveň, aby dobře žili za svou práci, mohli se vzdělávat, a chodí-li do biografu, vůbec jim to nezazlívám — naopak. Kdybych však byl sociálním demokratem, nebo tuto stranu volil, pak bych dělníkům pomohl asi tolik, jako kdybych ve snaze pomoci Amundsenovi před zmrznutím topil doma ve svých kamnech. — K agrárníkům mám vztah jen v tom, že pěstuji za oknem květiny a sakruji s nimi, když neprší. — O klerikálech bych řekl totéž, co onen profesor, když se ho ptali, proč že není komunistou: »To byste se mně mohli také zeptat, proč nejsem těhotný.«

Strana národně-demokratická jest mi nejbližší, bohužel jen dle svého prvotního programu, který leží nečten a zapomenut vůdci strany někde v koutě. Životní oprávnění této strany jeví se pouze v tom, že jest nutno pro udržení koaliční rovnováhy, aby někdo tleskal dru Kramářovi a zasílal telegramy k svátku pí. Kramářové. Jiného programu v této straně za dnešních dnů nelze nalézti.

Ale zkrátka: nejsem v žádné z koaličních stran, protože vláda těchto stran znemožnila a přímo sesměšnila vážnost parlamentní práce, vydala zákony, jimiž omezila svobodu svědomí a slova (na ochranu republiky a tiskový), zmobilisovala si určité obory státní správy (klerikálové — spravedlnost, čsl. soc. — železnice a pošty), znásilnila voliče vázanými kandidátními listinami, chystá se znásilniti voliče volební reformou, zachází s ústavou jako s kusem papíru, vhání pomocí restrikce úředníky do svých táborů — a není vůbec možno vyjmenovati vše, co učinila, při čemž bouřila se krev poctivých občanů platících daně, plynoucí do bezedných pokladen stran, které oplývají nekonečnou touhou po teplých a výnosných funkcích. — Opoziční strany postrádají v prvé řadě státotvornosti a staly by se během několika dnů stejnými, jakmile by se dostaly k moci.

Při volbách odevzdám bílý lístek. Jsem přesvědčen, že jediná cesta k nápravě vede přes bílý lístek. Jsem snad optimistou, ale doufám, že kdyby české strany nezískaly většiny v parlamentě, pak by se snad vzpamatovaly. A republice by to neuškodilo; nevěřím takovým tlachům (jako posl. Hajn věřil v Bratislavě), že kdyby v československé vládě byli zastoupeni Němci dvěma ministry, zvolili by si tito Habsburka za krále.

Chtěl jste upřímnost, pane redaktore. Zde ji máte, snad podanou bez rukaviček.

Váš oddaný *H.*

*

P. T. Redakce časopisu »Přítomnost«

v Praze.

Na Vaše tři otázky ankety »Proč nejsem v některé politické straně« odpovídám:

1. Od likvidace české strany pokrokové nemohu se z následujících důvodů stranicky orientovat: Ke vstupu do některé strany socialistické brání mně pocit, že nejsem do té míry socialistou, bych nosil legitimaci té neb oné soc. strany. Z ostatních t. zv. stran pokrokových mně nevyhovuje žádná. Nár. demokracie pro svoji dvojí tvář (bezkarakternost), skryté i zjevné nekalé útoky na presidenta Masaryka, snahu organisovat vše, volnomyšlenkáře vedle katol. páterů, národní hnutí vedle něm.-židovských fabrikantů, antisemity a české židy, dále přímo svatý kult dra Kramáře atd. Strana agrární pro svoji nenasytnost a bezohlednost vůči všem složkám národa i státu, pro snahu uchvátit moc (peníze) za každou cenu atd. Strana živnostensko-středostavovská pro pol. bezprogramovost a pochybný charakter vedoucích lidí.

2. Nejbližší je mi strana českosl. socialistů.

3. Při posledních volbách do Nár. shromáždění jsem volil českosl. socialisty.

Poroučím se Vám

s veškerou úctou

J. E., maj. cihelny.

*

Pane redaktore!

Jsme obdařeni mnoha stranami politickými. Výběr jest nejhojnější. Strany programů všech směrů a odstínů. Program některých sahá ke hranicím státu, program jiných jest mezinárodní. Každý si může vybrati podle svého vkusu, založení, názoru a svých životních hospodářských podmínek.

Oposičními stranami se nebudu zabývati, neboť jsou z části jinonárodními a protistátními, rovněž jako strana komunistická. Výjimku činí strana živnostenská, která jest sice opoziční, stojí však na půdě státu a její program jest úzce stavovský. Tak možno uvažovati jen o stranách všenárodní koalice. Vylučuji lidovce, jejichž římský program považuji za přežilý, a stranu republikánskou, která rovněž, jako živnostenská, jest stavovskou. Zbývají na konec jen strany socialistické a strana nár.-demokratická. Programy těchto tří stran jsou pěkné, přijatelné, pokrokové, uznávají principy demokracie (při tom nedbám zlých jazyků, které tvrdí, že strana českých socialistů jest dosud bez programu, který bezútěšně již skorem po 30 let hledá). Jsou státotvornými. Zájem státu nad stranami. Na té zásadě spočívá koalice, které jsou svěřeny osudy tohoto státu.

A já nejsem přece v žádné straně. Programy? Zájem státu nad stranami? Vizme činy. Program jest vějičkou. Ve skutečnosti platí u stran vládnoucích nevyslovená, ale důsledně prováděná zásada: zájem stran nad státem! U stran těch však nevládne tak docela divoká konkurence k získávání všemožných výhod pro sebe. V tom ohledu jsou si naše vládnoucí strany již tak vědomy požehnání distribuce, že vyloučily volnou soutěž a zavedly »klíč«. Kartel. Vše podle klíče. Koncese, subvence, měkkoučká místa, nádražní prodejny novin, ba myslím si, že podle klíče rozdělují i aféry. Objeví-li se nějaká aféra celou svojí povahou docela nepolitická, přece se postarají o to, aby ji některé straně přidělily. Že však mimo to, mimo kontingent, urvou strany ještě tajně nějakou výhodu, svědčí o tom potměšilé hrozby ostatních spojenců, že to »píchnou«, že o tom dobře vědí... Z velké části neřeknou ovšem nic, nu — a zadarmo to asi také není. Při tom jsem obrněn proti námitkám, že tak se jeví demokracie. Doklady jsou časopisy — orgány stran — které skorem každou koncesi, kterou získá druhá politická strana, prohlašují za těžký přečin na statcích národa a státu, at duševních, neb hmotných. Ovšem, tak děje se jen pro nás diváky, jinak »my jsme se dohodli, že se dohodneme«. Demokracie stran dnešních jest tedy neupřímnou.

Gentlemanství stran? Jsem státním zaměstnancem. V roce 1922 odhlasovala vládní většina prosincový zákon, kterým nám zmenšila platy. V důvodové zprávě praví senátor Pánek (za vládní většinu) asi toto: »Platy zmenšujeme v tom předpokladu, že drahota bude klesati. Kdyby však drahota proti očekávání neklesla, nebudeme váhati ani okamžik, abychom tento zákon napravili.«

Drahota počala ihned stoupati. Všechny vládní strany svorně prohlašují ve svých časopisech, že jest třeba náprava a nedělají nic. Kde jsou překážky? Vždyt tomu chtějí všechny strany. Proč se tak neděje? Proč? Státní zaměstnanci mají dosud hlasovací právo a jsou dobrým a vydatným licitačním artiklem pro příští volby. Co by se jim pak slibovalo? Že trpí administrativa? Že dobrá administrativa jest základem demokracie? Zájem stran nad státem.

Srovnávám, usuzuji, nezapomínám. Výsledek jest, že nejsem organisován.

A přece chtěl bych býti v politické straně. Chtěl bych býti dobrým, oddaným straníkem. Prostým vojákem v armádě. Kdysi jsem napsal do jednoho nestranného časopisu článek, který končil takto: »Máme mnoho politických stran, schází nám však ještě jedna strana: strana inteligence a sociálního pokroku. Myslím, že bývalí realisté a členové bývalé moravské strany pokrokové neřekli ještě poslední slovo.« Poslední větu redakce toho listu škrtla. —*hm.*

*

Vážený pane redaktore!

Již dříve chtěl jsem k Vašim článkům o organisování inteligence a jejím poměru k dnešním stranám napsati Vám a všem pp. přispívatelům: »Pánové, mluvíte ze srdce mnoha tisíců — tisíců těch, jimž politický život nemá býti v prvé řadě lhostejným, avšak kteří ne zcela svojí vinou stali se lhostejnými — a třeba také nevolí!«

Věru nebude jistě vhodnějšího předmětu k diskusi a statistice, než stanovení poměru třeba polointeligence a inteligence k dnešní politické konstelaci.

Promiňte tedy, když i já dovolím si odhaliti své politické útroby.

Proč nejste v některé dnešní polit. straně? — Ovšem jste sice ještě mlád, třeba ne zcela inteligent, avšak jste přece zcela

oprávněn i schopen utvořiti si svůj »světový názor«. Vstupte jen do některé z tak četných stran a straniček — na vybrání přece dost — ba tolik, že volební reformou nutno již další líheň zamezit.

Přemýšlím — a odpovídám tak zcela od srdce. Nejsem organisován v žádné straně, poněvadž s jich programem, resp. postupem nesouhlasím. A mám skoro někdy dojem, že dnešní strany nemají vůbec programu a když, tedy předstíraný, falešný.

Nemohu souhlasiti s žádnou politickou stranou dneška, poněvadž v jich postupu vidím příliš mnoho neupřímnosti k jejich členům a velice málo smyslu pro reelní práci.

Zajisté, vážený pane redaktore, nebudete hledati u třiadvacetiletého mladíka nějaké osobní zkušenosti v politickém Babyloně a prominete tudíž, nevyjádřím-li svůj poměr k jednotlivým stranám určitěji.

Samostatný celek tvoří ovšem dnešní strany koaliční, t. zv. státotvorné. Je nutna koalice, ale její práce měla by býti řízena s otevřeným hledím, poctivěji. K čemu to balamucení straníků více méně smluvenými úspěchy? K čemu ta snaha umlčeti každý hlas proti? — Přemýšlím — a zdá se mi jasno. Tiskovým zákonem a zákonem o volební reformě má se zaručiti trvání a pevná posice koaličních stran. Jak divně zní pak Šrámkovo heslo: »— dohodli jsme se, že se dohodneme. —« Potřebujeme jako soli rozumné oposice, o dnešní t. zv. oposici škoda řeči.

Těžko označit, která strana je mi bližší, myslím, že všechny tak stejně daleko. Hledám stranu, která by mi byla nejbližší, tak blízko, abych mohl do ní vstoupit. Jsem soukromým úředníkem, a musím-li uvažovat třídně, tož socialismus ochrání mé zájmy — myslím však, že ne socialistické strany v dnešní formě.

Při posledních volbách, prvých to volbách za svého aktivního voleb. práva, jsem nevolil, protože nemohu volit svobodně.

Rozhodně zvláštní kapitolou byla by otázka závislosti tisku a t. zv. veřejného mínění, které jest tiskovou neupřímností vytvářeno.

Na konec dovoluji si malý apel. — Kdo z Vás, pánové, cítíte se schopen, máte dosti chuti i vůle, ujměte se práce — sejdeme se — a jsem přesvědčen, že najde se nás i přes těch minimálních 120.000 a odpadne pak jistě pořádání takovýchto anket.

V plné úctě

J. M.

Slovanstvo

Jaroslav Adlof:

Sokolstvo a hledání myšlenky slovanské.

(»Mladý Slovan hledá svůj svět.« VII.)

Valný sjezd Československé Obce Sokolské představuje jakýsi opravdový sokolský zákonodárný sněm, přijímá a připravuje návrhy, hlasuje a debatuje o nich, a na konec schvaluje resoluce, udávající sokolský program na řadu let příštích. Mezi řadou zajímavých resolucí prosincového sjezdu r. 1924 byla přijata také resoluce na thema »Sokolstvo a Slovanstvo«. Resoluce ta odlišuje se podstatně od onoho, často vytýkaného sokolského táborového prý řečnění a hejslovanění, je naopak střízlivá a naprosto věcná, takže bude s prospěchem zabývati se jí při řešení některých otázek slovanských.

Návrh, předkládaný sjezdu, začínal prostým a střízlivým konstatováním faktu, a to touto větou: »Hrozná válka světová zničila velké dílo našeho slovanského sdružení« — — — Ukázalo se však, že ruský názor o věci je jiný než český. Dr. Vergun, starosta »Ruského sokola v Praze« navrhl, aby místo »zničila« dalo se slovo »ohrozila« a čeští Sokolové, žel, odstoupili od té pravdy, že válka zničila staré dílo slovanského sokolského sjednocení a vzali do resoluce slovo »ohrozila«.

Nechceme býti ani zdaleka nějakými slovíčkáři, ale přes to neváháme zdůrazniti svoje přesvědčení, že válka nejen »ohrozila«, ale doslovně zničila starý předválečný panslavismus také v Sokolstvu, jak jsme již konečně v loňské »Přítomnosti« jednou mohli ukázat. Rádi bychom však připojili, že podle našeho názoru aspoň, »ohrozil-li« kdo, sit venia verbo, dílo slovanského sjednocování, byl to sám Dr. Vergun, který, ač sám host, nedovedl se zdržeti toho, aby v pokračování svého návrhu nepustil se docela netaktně do útoku proti — Ukrajincům, čili jak skromně v tištěném referátu zaznamenáno, »upozornil na počínání Ukrajinců za války«.

Bylo by zbytečné ohřívat nějaké malichernosti, které již Věstník Sokolský po zásluze odbyl, neběží zde také o nic osobního, chceme jen na této maličké události ukázat, že existují rozdíly v nazírání jednotlivých slovanských národů i v idei zdánlivě naprosto jasné, určité a jednotné, jako je zcela jistě idea sokolská.

Sokolská idea je idea česká, ne slovanská. Je proto potřebí dobře rozlišovat myšlenku sokolskou, jasně a určitě vyhraněnou, organisačně do detailů již propracovanou a přec ještě dalšího vývoje schopnou, od něčeho mlhavého, nejasného a nepropracovaného, jako je t. zv. idea slovanská.

Široká veřejnost ovšem nejvíc si pamatuje jak šli o sletu 1912 v jednom mohutném průvodě Češi, Srbové, Chorvati, Slovinci, Rusové, ba i Bulhaři a sem tam nějaký Polák, a myslí si tedy, že Sokol musí být něco všeslovanského, že tady někde tví zcela jistě nějaká jednotná idea slovanská. Ale je to omyl. Skutečnost je daleko vzadu za naším přáním. Na ulici, v průvodu za veselou kutálkou se snadno sejdou ti nejrůznější lidé. Hezky se to vyšlapuje, ale pracovat podle kutálky je jaksi těžší, jiné, nejde to vůbec. Bylo by naprosto bláhové představovat si, že lidé v průvodech chodí jen ze zanícení nad nějakými ideami a ne za kutálkou. Nesmí se zaměňovat dobrá idea za dobrou kutálku.

Byli, pravda, před válkou mnozí, kteří si tento rozdíl tak docela přesně neuvědomovali, byli dokonce i mezi politiky ojedinělí, kteří si mysleli, že slovanské sjednocení lze docíliti touto, řekli bychom »kutálkovou metodou«, ale to bylo kdysi před válkou. V Sokole se na tuto metodu nikdy nevěřilo, tím méně věří se na ni dnes. Veřejnosti ovšem mohou průvody sokolské při sletech a veřejných cvičeních snad připomínati poněkud ono »pochodové slovanštění« dob předválečných, ale veřejnost ovšem ne vždy pochopí, že sokolské průvody nejsou jen nějaké manifestace pro veřejnost, ale že je to spíše vítaná příležitost k utužení disciplíny ve vlastních řadách. Veřejnost obyčejně neví nic z toho, co se děje v zákulisí sokolské denní práce, tím méně pak pochopila by někdy dosti rozsáhlé změny v sokolské ideologii.

Proto mohla se domnívat širší veřejnost, a také se opravdu domnívala, že založením »Svazu Slovanského Sokolstva« v r. 1908 sjednocení všeho sokolstva slovanského bylo dokonáno. Lidé viděli již v každém jednotlivém národě slovanském sdružení sokolská aspoň stejně silná jako bylo Sokolstvo naše, docela zapomína-

jíce, že Sokolstvo byla idea česká, která potřebovala ve své vlasti nějakých padesát let k tomu vzrůstu, jakému se tou dobou těšila. Přehlížel se téměř zúmyslně rozdílný stav kulturní, hospodářský i jiný toho onoho národa slovanského a nekritičtí lidé těšili se všichni na »příští ohromné slovanské slety«. Těšili se na to, jak půjdeme my Slovani hezky jeden za druhým seřazeni v ohromném průvodu, Rusové, Češi, Jihoslované, Poláci, Bulhaři, těšili se, jak Evropa se na nás bude koukat a vyvalovat oči na ten průvod za slovanskou kutálkou, a provolávat nám »sláva« a »nazdar«. Někteří politikové dělali si již naději na tamborská místa, mnozí nadšenci pak projevovali přání, že se sejdou na příštím sletu v Moskvě, v tom asi smyslu, jako si dával schůzku dobrý voják Švejk se sapérem Vodičkou »po válce »U Kalicha«, na Bojišti, v půl sedmé večer«.

Ti, kteří tak a podobně smýšleli, byli ovšem velice překvapeni, když v roce čtrnáctém přišla jiná defilírka národů, bez hudby a bez veselí, pochody za hřmění děl a rachotu strojních pušek . . .

Sokolstvo české, aspoň jeho hlavní představitelé, kteří zakládali »Svaz Slovanského Sokolstva«, nepředstavovali si nic podobného nějaké defilírce za veselou hudbou slovanskou, věděli, že především čeká docela obyčejná práce, a i když se snad místy zdáli podléhat nadšení doby, nikdy mu zcela nepodlehli, spíše hleděli toto nadšení usměrnit nějakým užitečným směrem.

Proto také dnes Sokolstvo nemusí stát tak docela bezradně nad problémy a otázkami slovanskými nebo ruskými, jako stojí mnohý slavný slovanský politik. To, co pravil na př. jeden ze zakladatelů Svazu Slovanského Sokolstva, Dr. Scheiner v r. 1908, podrželo svoji platnost i dnes. Pravil m. j.:

»Není správno recitovati jen známé výroky o tom, že budoucnost náleží Slovanstvu a s rukama v klíně očekávat, až ta budoucnost sama přijde. Svoboda sama nechodí k národům slabým a sešlým, k svobodě musí se každý národ vypracovati vlastní hodnotou svojí. Národové jsou sami strůjci svého osudu a tak i Slovanstvo, chce-li v pravdě k velké budoucnosti dospěti, musí se k ní náležitě odchovati a vypěstiti.

Čím tvrdší a těžší bude práce ta, čím krutější budou zápasy, jež bude nutno o volnost naši a postup sváděti, tím více se bude žádati tvrdosti a zdravosti rassového organismu a života našeho. Čím zjevnější jsou vlivy moderního života, moderních choutek a proudů, moderních požitků a výstředností, tím dbalejší musí býti snaha Slovanstva po harmonickém kultu bytosti lidské nejen u jedince, ale i u celých národů, chtějí-li úspěšně uplatniti svoji národní, osobitou existenci v dobách dalších. Tot úkolem Sokolstva.«

Byli na omylu ti, kdož shledávali ve Svazu Slovanského Sokolstva něco ohromného, organisaci dalekosáhajícího vlivu a dalekosáhlých cílů. Sokolstvo české vidělo správně svůj cíl a vidělo také správně hranice a meze své působnosti. Účel Svazu byl dosti přesně vymezen, neběželo prozatím o nic více než o »šíření tělocviku ku povznesení tělesných a mravních sil v lidu slovanském«. Sokolstvo za to nemůže, že někteří viděli v jeho snahách daleko více a Sokolstvo také nevidělo nutnosti korrigovat tehda mínění nekritické veřejnosti.

Sokolstvo dívalo se poměrně střízlivě na své úkoly před válkou, běželo mu jen o zdraví národů slovanských, politické řeči některých vůdců politických nesouvisely nijak s programem sokolským, ty běžely jen vedle, paralelně.

»Slovanstvo zanedbalo v posledním věku svůj náležitý tělesný vývoj. Mezitím co ostatní národové evropští, zejména Němci, Francouzi a Angličané, postřehnuvše nebezpečí, které jim hrozí z vlivu moderního způsobu života, obrátili již počátkem minulého století pozornost svoji na odvrácení nebezpečí toho, zůstalo Slovanstvo vůči zjevu tomu téměř zcela netečným.«

Tolik Scheiner, vystihuje správně tehdejší stav tělesné výchovy u národů slovanských.

Jiný sokolský pracovník, Pelikán, píše o starém, dnes již neexistujícím Svazu Slovanského Sokolstva toto:

»Srovnáme-li základní myšlenky, na nichž byl Svaz zbudován, s účelem svazu a konečně s povinnostmi členů, máme jasný obraz, kterak jest těžko, zvláště na tomto poli, uskutečňovati velikou myšlenku.

Hluboké, krásné a vznešené zásady sokolské, jimiž je působení slovanského Sokolstva charakterisováno, zkracují se ve stanovách v povinnou účast na veřejném podniku, obeslání školy (cvičitelů sokolských), placení příspěvků a posílání zpráv. Ta tam je myšlenková jednota, o společné odborné základně ani nemluvě, o jejím zavádění mluví se jen — v prostředích spolku.

Již tato skutečnost nám naznačuje, s jakými obtížemi asi setkával se Svaz ve vlastním svém lůně. Byla to jednak poměrně značná různost vnitřního ustrojení Sokolstva různých národů slovanských, byly to politické spory mezi nimi (zejména spor rusko-polský), byly tu i mocné vlivy vnější, jež stěžovaly postup a vnitřní konsolidaci svazu. Není proto divu, že Svaz, kromě jediného veřejného vystoupení v rámci VI. sletu všesokolského v Praze, (jenž byl zároveň I. sletem svazovým), nevykonal žádného většího činu« — — —

Doplnili bychom tuto charakteristiku ještě tím, že se nám zdá, že i tento první a poslední slet »všeslovanský« nezdá se nám býti prací slovanskou, ale podnikem a prací českou, které my, z vrozené jakési skromnosti chtěli jsme dát firmu větší, slavnější, »slovanskou«. Vždyť to byla konečně naše práce pro to Slovanstvo, říkali jsme si aspoň . . .

Sokolstvo bylo však a je si vědomo toho, že i za nejvyšší metou je nutno jíti po pevné zemi. Uvedli jsme již před rokem v této rubrice citáty z toho, co napsal tehda význačný pracovník sokolský Dr. Heller pro sokolskou obec čtenářskou ve Věstníku Sokolském, ale zdá se, že to zapadlo bez ohlasu. Uvedeme proto aspoň nejstručnější výtah, vztahující se to přímo k těmto věcem.

»Vznikla válka, rozbila Svaz Slovanského Sokolstva. Ale nelitovali jsme toho. Už proto ne, že byli jsme přesyceni ustavičným rovnáním politických sporů mezi jednotlivými kmeny slovanskými a nekonečným vyjednáváním a ustupováním. Viděli jsme, že sice všecka sdružení nesou jméno sokolské, ale každé jinak rozumí sokolství a jinak slovanství, jen Slovinci, Chorvaté a Srbové šli s námi za jedním cílem a stejnými cestami. — A proto, když bylo po válce, řekli jsme si zcela otevřeně a upřímně, že napříště nechceme pro slovanské sokolství jen horovat a manifestovat, ale že chceme a budeme pro ně především pracovat. — Proto neobnovili jsme starý Svaz slovanského sokolstva, ale sešli se jen se Slovinci, Hrvaty a Srby — —«

Ze zpravodaje VII. valného sjezdu Čsl. Obce Sokolské je zřejmo, že Sokolstvo v této cestě pokračuje. Dr. Scheiner jako zpravodaj o resoluci »Sokolstvo a Slovanstvo« pravil stručně v úvodu k resoluci toto:

»Mnoho se mluvilo o sloučení Slovanstva, však ve skutečnosti se nic nestalo. Vznikly spory mezi národy slovanskými. Jen Sokolstvo spojovalo ve Svazu všecky slovanské národy. — Po válce se ustavil Svaz jihoslovanského a československého Sokolstva, v němž věrně setrváme. — Stojíme též po boku bratřím strádajícím Rusům. — Všichni musíme pracovati na prospěch všeho Slovanstva duchem Tyršovým, který je majetek všeho Slovanstva.«

Přijaté resoluce neobsahují v podstatě nic více než bylo řečeno v těchto několika větách. Poslední větu Scheinerovu chtěli bychom poněkud opravit. Tvrdíme, že duch Tyršův není majetek všeho Slovanstva, přáli bychom si jen, aby byl, věnovali bychom naši českou ideu celému Slovanstvu.

Ze všeho uvedeného je zřejmo, že nikde se až dosud nemluvilo o tom, v čem Sokolstvo vidělo kdysi ono vlastní a skutečné »slovanství«, nikde není přímo řečeno co je to »idea slovanská«. Otázku tuto přešel i sněm sokolský, který usnesl se v podstatě jen na tom, »že chceme pracovat« zatím dokonce jen s Jihoslovany, a že chceme podporovat ty ostatní strádající sokolské pracovníky.

Sokolstvo začíná vlastně svoji práci »slovanskou« úplně znova, poněvadž Sokolstvo je si vědomo, že všecko, co bylo kdy před válkou vykonáno, je pryč, rozbito a zničeno. Sledujeme-li pak snahy sokolské na tomto poli, zdá se nám, že Sokolstvo počíná si tak nějak podobně jako my, že jdeme a hledáme všichni teprve své místo ve světě.

Nejzajímavějším dokladem toho pro nás je právě vyšlá brožurka Jana Pelikána, tajemníka Obce Sokolské, jednající o »Slovanském poslání československého Sokolstva«. (Vyšlo v oficielní sbírce přednášek sokolských j. sv. XIV. a vydáno bylo ke sjezdu činovníků jihoslovanského a československého Sokolstva v Praze 23. května 1925.)

Dovolíme si podati se svolením autorovým některé hlavní jeho myšlenky této jeho práce spolu s několika našimi poznámkami.

V úvodu vystihuje Pelikán zcela správně, že »chceme-li se vážně zabývati otázkou slovanského poslání sokolského, musíme především zjistiti, čím jest nám slovanství vůbec, pak jaký je stav dnešního Slovanstva a pak zjistiti, jakou úlohu v životě slovanském hraje Sokolstvo«. Pokud bude prý možno, chce se autor vyvarovati také té »chyby, že naše slovanství (zejména po stránce politické) velmi často vznášelo se v oblacích romantických snů a naivní důvěřivosti v uskutečňování ideálů pouhým přáním«.

»Slovanství projevuje se ovšem též politicky, a tu prožíváme po válce světové největší změny, ba přímo ztroskotání. Celá soustava slovanské politiky opírala se před válkou o Rusko jako nejmocnějšího činitele, ba zhusta spasitele Slovanstva. Vždyť Rusko bylo tehdy téměř dvakrát početnější než všechny ostatní slovanské národy dohromady. Nadto pak bylo vlastně (kromě jinak závislé a nepatrné Černé Hory a nedávno osvobozeného Bulharska a Srbska) jediným skutečně svobodným národem slovanským, zejména chápeme-li svobodu národa poněkud šířeji než jako prostou formální neodvislost státní; nota bene jen části národa, jehož ostatní větve však zůstávají ujařmeny.

Světová válka osvobodila malé národy slovanské, ale roztříštila velké Rusko tak, že je na dlouhou dobu úplně vyřazeno z jakékoli reálné politiky. Tím je celá situace obrácena téměř na ruby, nad to pak přiostřily se ještě spory ve Slovanstvu do míry nebývalé (viz poměr srbsko-bulharský a do nedávna i česko-polský). Odtud plyne i úplné ustrnutí v praktické politice slovanské, vyjímaje styky československo-jihoslovanské.

Stejně zpřetrhány byly i styky hospodářské a do jisté míry i kulturní a umělecké, takže můžeme říci, že válka, jež byla vítězstvím idejí a malých národů slovanských, pro Slovanstvo jako celek znamenala spíše pokles než vzrůst, rozhodně pak spíše rozvrat než sjednocení.

A tu musíme se tázati, byla-li správná taková orientace slovanská, jež tak rychle byla rozbita světovou válkou? Nebylo pochybení již ve vlastním základě takového chápání slovanství? Nebylo daleko lepším — pro skutečně slovanskou politiku — volání Havlíčkovo »Čech, ne Slovan?«

Proto zdá se mi i dnes přílišné horování pro slovanství politickou utopií, zejména, když u nás slovanství v širokých vrstvách lidových je daleko rozšířenější než u ostatních národů slovanských, a když toto slovanství je po výtce slovanstvím slovním, jež se zastavuje ihned před každým sebe menším ziskem (a ovšem i ztrátou!) věcným nebo hmotným.«

Pelikán nezamítá slovanství, ale ptá se docela správně po tom, jak se projevuje slovanství skutečné, co to je a co to býti má v očích reálného světa, ne pojmů abstraktních. Píše toto:

»Chtěl bych tedy říci, slovanství, ano, ale slovanství jako skutečnost, ne sny, slovanství jako skutky, ne slova, a theorie. Kde je? Jaké je to slovanství ve skutcích? — Především myslím, že skutečné slovanství je v soustavném a vědomém pěstování svéráznosti národní. Za druhé v plném pochopení idee slovanské a ve vědomém její šíření a pěstování a po třetí ve vytrvalém odstraňování sporů a nedorozumění mezi jednotlivými národy slovanskými.«

Pelikán pokouší se sám také o vymezení a charakterisování idey slovanské, a vyjadřuje ji těmito slovy:

»Ne mečem, ale pluhem, ne násilím, ale láskou, ne hmotou, ale duchem, ne nadvládou, ale pomocí, ne zradou, ale věrností, ne lupem, ale prací, ne nadčlověctvím, ale lidstvím, ne tyranií, ale bratrstvím (demokracií), ne světským panováním, ale v bohu (se zřetelem k věčnosti).«

Tři úkoly klade Pelikán československému Sokolstvu v jeho slovanském poslání, nic více. Bylo by to také illusí, chtět dnes víc. Zajímá nás, že nejen my, ale také Pelikán bojí se a odmítá nějaké všeslovanské snažení, a to z téže obavy jako kdysi Havlíček. Píše:

»Odmítl jsem všeobecné usilování o jakési všeslovanské vzdělání, obávaje se, ve shodě s Havlíčkem, — aby nám v pojmu všeslovanství neutonul pojem češství, a ve všeslovanském horování neztratily se z očí praktické potřeby národní.«

Sokolstvo má před sebou cestu velmi dalekou. O nějakém svazu slovanském se teprve začíná mluvit. Pelikán píše výslovně, že bude dobře, nebude-li se se založením něčeho podobného pospíchali. Bylo by prý potřeba nejprve studovati sokolské snahy u jednotlivých národů, stanoviti rozdíly a najíti, v čem by bylo možno se shodnout. Nejdůležitější však pro nás je Pelikánův požadavek, aby bylo jednou konečně prý přesně stanoveno, co požadoval by sokolský svaz (budoucí!) za ideu slovanskou. Píše:

»Mělo by se přesně a neúchylně stanoviti, co nadále chce Svaz považovati za ideu slovanskou, v čem spatřuje těžiště

a smysl její, a teprve z těchto poznatků odvoditi si účel a prostředky Svazu.«

Pelikán má pravdu, mělo by se jednou konečně stanoviti, co je idea slovanská mezi Slovany, je-li vůbec jaká jednotná idea či není-li. Zatím nedovedli jsme se sjednotiti o tomto předmětu ani s Jihoslovany, zatím máme tu jen pokusy české, jako na př. je již právě zmíněná Pelikánova formulace této idey.

»Jak je chápána slovanská otázka u nás dnes? Nepochybně velmi různě. Je tedy úkolem sokolským především — chce-li být význačným činitelem slovanským — zjistiti podstatu našeho slovanství, podstatu idee slovanské, a názor, na němž se dohodne, k němuž dospěje, propagovati všude v národě československém. Usměrniti jeho slovanské cítění a slovanské nazírání jediným určitým směrem.«

— — — — — — — — — — —

Myslíme, že jsme mohli nadepsat náš článek směle titulem »Sokolstvo a hledání myšlenky slovanské«. Válka převrátila vše na ruby, zničila i ty plány staveb slovanských, které se měly kdysi v daleké budoucnosti vypínat hrdě před světem. Fantasie o sletech v Moskvě se ukázaly jen fantasiemi. Doba žádá jen pilnou a vytrvalou práci, bylo by proto naprosto zbytečné těšit se na to, že si my Slované zítra, co nevidět vyjdeme na veselý slavný pochod za nějakou »slovanskou kutálkou«, v průvodu, seřazeni za sebou nebo vedle sebe, Češi, Rusové, Poláci, Jihoslované, Bulhaři, Ukrajinci atd.

Především nás čeká každého práce doma. Teprv tehda, až bude všecka práce po slovanských rodinách se zdarem vykonána, pak snad bude možno pomýšlet na »slovanský pochod za veselou slovanskou hudbou«. — Francouz říká: Oui vivra, verra. Kdo bude žít, uvidí. Nehledejme však už nikdy slovanskou ideu ve veselém pochodu za kutálkou.

Život a instituce

Umělé přerušení těhotenství.

I.

V Olomouci uspořádali lékaři s právníky společnou schůzi o otázce umělého přerušení těhotenství. Problém ten jest v referátech schůze osvětlen se stanoviska lékaře, klinika a praktika, se stanoviska právníka, se stanoviska národohospodáře, konečně se stanoviska biologa. Podáváme v následujícím referáty na schůzi oné přednesené:

Doc. Dr. Jiří Trapl, primář porodnice v Olomouci:

Na prvém místě si všimněme, jak na otázku umělého přerušení těhotenství pohlížejí ty, kterých se to nejvíce týče, ženy těhotné samy. Faktum jest, že kdyby se nějakým referendem dala těmto možnost rozhodnouti o §§ 144. až 147. trest. zákona, že by zcela jistě došlo ke zrušení těchto paragrafů. Že ženy nejmorálnější, nejseriosnější žádného poklesku nespatřují v přerušení těhotenství, zvláště v prvých měsících, to dosvědčí každý lékař, který má nesčetněkráte příležitost setkati se s žádostmi podobného druhu se strany žen beze všeho obalu vyslovovanými.

Proto také jest tento zločin, zločin přerušení těhotenství, tak častým a rozšířeným. Bumm čítá pro Německo na 285.000 potratů ročně. Krohne odhaduje toto číslo daleko výše, na 500.000. Bumm sám soudí, že 90% z potratů těch jest potratů kriminelních. Na naše poměry odhaduje Rubeška počet potratů as na 100.000. Z nich jest tedy 90.000 potratů kriminelních. Rubeška sice soudí, že kriminelních potratů je toliko 50%; leč odhad ten zdá se mi býti příliš nízký, neboť tam, kde nemůžeme zjistiti jiné příčiny potratu (v onemocnění matky, plodu neb v úrazu), můžeme s největší pravděpodobností soudit na potrat umělý. Ale připustme konečně nízký odhad Rubeškův. Prosím, ročně máme v naší republice 50.000 žen, jež se dopouštějí toho zločinu, to znamená, čítáme-li asi 2 miliony žen ve věku porodu schopném, že ročně 2·5% těchto žen se prohřešuje proti našemu trestnímu zákonu.

Z toho vidíme, že příčiny, jež diktovaly podobné paragrafy do zákoníků všech národů civilisovaných, nejsou tak na snadě, jako tomu jest u vraždy, krádeže a podobných zcela očividných zločinů. Nespadá do rámce mého referátu zabývati se důvody, jež pro udržení neb zrušení oněch paragrafů jsou uváděny; dnes jsou to hlavně ohledy populační, jež mají váhu největší. Úbytkem porodů seslabí se prý národ, stát, rasa, a to v boji národů i ras jest zajisté momentem nejzávažnějším. Opravdového podkladu právního vlastně pro zákaz přerušení těhotenství není. Odvolávám se tu na spis dra E. Liszta, který dokazuje, že přeruší-li těhotná sama své těhotenství dobrovolně, není tu ničí právo, ničí statek porušen.

Zajímavo jest, že mezi právníky vůbec jest daleko liberálnější smýšlení v otázkách přerušení než mezi lékaři. Tak právě citovaný E. Liszt připouští uvolnění přerušení do 3. měsíce těhotenství, i naši právníci se vyslovují ve svých referátech ke druhému sjezdu právnickému pro uvolnění. Za to debata, jež v našich odborných kruzích lékařských byla vyvolána před 4 roky návrhem Landové-Štychové, vyzněla valnou většinou odmítavě. Naši klinikové zaujali stanovisko někdy až příliš ostře odmítavé.

A přece lékaři nejlépe vidí následky, jež mnohdy nežádané těhotenství vyvolává v životě ženy nevdané, jež jim je vytržena ze svého povolání, neb ženy vdané, matky četné rodiny s bídou zápasící. A lékaři tak často přece vidí strašné následky, jež zaviňuje u kvetoucích žen a dívek přerušení těhotenství rukou nepovolanou, neumělou.

Že lékařstvo staví se převážnou většinou proti uvolnění přerušení těhotenství, vysvětliti si můžeme tím, že: 1. celé povolání lékaře směřuje k tomu, aby udržel a zachoval život; proto jest proti celému směru myšlení dobrého lékaře život ten ničiti, i život teprve klíčící; 2. operativní zákrok, tedy porušení těla nemocného, vykonává lékař jen tehdy, když ranou tělu zasazenou má docíliti odstranění, zahojení většího zla, jež tělo nemocného hubí. Jest proto nám lékařům proti mysli prováděti operativní zákrok tam, kde tohoto zla těla hubícího není. Takovým zákrokem by bylo operativní odstranění plodu u ženy zdravé. Proto jest pochopitelno, že se lékaři tak těžko odhodlávají připustiti jiné důvody přerušení než čistě medicinské.

Než všimneme-li si věci blíže, vidíme, že toto stanovisko lékařů nedá se dnes držeti. Musíme uvážiti, že proti klíčícímu životu plodu, o němž nevíme jaký bude, stojí často celý život svobodné matky, který může býti vážně ohrožen nejen hanbou, ale i existenčně do takové míry, že zbývá někdy dívce takové jen dvojí volba: samovražda neb zločinné přerušení. Takových případů chodí k nám celá řada, a nejednou musí lékař litovat, že ruce má vázány trestním zákonem, a nesmí pomoci, i kdyby všechen jeho cit ho k tomu ponoukal... A vezměme matku řadou porodů a prací vysílenou, byt i zdravou; zda není oprávněno její přání zbaviti se nového přírůstku rodiny, jež nemá ani tak dostatečné výživy, dostatečného bytu? Ženy takové bohužel u lékaře řádného pomoci nenajdou, musí ji hledati jinde, kde není skrupule před porušením zákona trestního.

Zde život matky a jejích dětí jest statek vyšší než život plodu nezrozeného, zde necítil bych jako lékař žádného pro-

by ovšem bylo, jak žádá pro Německo Lönne, zavésti nucenou sterilisaci méněcenných, než v každém případě těhotenství teprve o přerušení rozhodovat. Podržíme-li indikaci eugenetickou, musila by tato býti vázána ještě přísnějšími zárukami proti zneužívání než indikace medicinská. Rozhodovat by smělo jen konsilium, jak Wassermann navrhuje, 3 lékařů, v čele s odborníkem nemoci, o jejíž zdědění se jedná.

Kdyby takto bylo uvolněno přerušení těhotenství, takže by lékaři poctivému bylo možno pomoci tam, kde nemoc matky, nemoc dědičná, nemoc sociální všechen jeho cit ku přerušení navádí, bylo by možno daleko rázněji čeliti přerušování pokoutnímu. Tu by musel ovšem nejen zákon trestní, ale i celá administrativa i veřejná hygiena a sociální péče k tomu směřovati, aby učiněn byl konec řádění diplomovaných i nediplomovaných odháněčů. Dnes stalo se překročování §§ 144.—147. velmi výnosným artiklem obchodním pro některé firmy. V každém větším, dnes i menším městě jsou ty firmy známy, každý lékař, každý policejní agent, ano každá žena může prstem na ně ukázat, že se tam těhotenství za tu a tu taxu zcela řemeslně přerušuje. Jejich řemeslu však zabrániti nikdo nedovede. Soudy zakročují proti nim, když jest udání. Což by nemohly politické, policejní orgány zakročovat i tehdy, když není přímého udání? Nedala by se jim činnost zabrániti tím, že by se jejich práce kontrolovala třeba náhlými domovními prohlídkami? Nedovedu si představiti, jak daleko může sahati výkonnost naší administrativy, ale jsem jist, že jsou tu věci, kterým by mohla zabránit. Račte nahlédnout do insertní části čtenějších denních listů, kolik je tam očividných nabídek porodních asistentek dámám v choulostivých záležitostech. A podle služebních předpisů pro porodní babičky z r. 1897, posud platných, je těmto každé inserování mimo zahájení prakse zakázáno. Proč jim toto inserování naše administrativa, naši úřední lékaři trpí? Jaký smysl má, inseruje-li babička pražská v listech brněnských neb naopak? Zde může naše administrativa i při nynějších zákonných předpisech zakročiti.

Přijde-li případ podezřelý do ošetřování lékaře, dostává se tento do těžkého konfliktu se svým svědomím. Má nemocnou, která jeho pomoci s důvěrou vyhledala, vydati stíhání trestnímu? Podle stávajících zákonů musí. Tato udavačská povinnost jest také často jediným prostředkem k postihnutí kriminelního přerušení. Tu jest lékař často postaven před povinnost udati a přivésti k potrestání ženu, jež tak jako tak jest již těžce trestána svou nemocí, pravý vinník, řemeslný vyháněč, však zpravidla trestající spravedlnosti uniká. Tady by bylo stíhání těch pravých vinníků velmi pomoženo, kdyby ženě, jež již svým onemocněním jest trestána, zaručena byla zákonem beztrestnost, když by udala pravdu o tom, kdo se na ní zločinu dopustil. Prakse našich soudů jde tak jako tak tím směrem, že u těhotných se obecně odsuzuje podmíněně. Uzákonění této praxe by prospělo značně k usvědčení těch pravých a sociálně nejnebezpečnějších vinníků, řemeslných andělíčkářů.

Nadhodil jsem tu pouze několik myšlenek, které se vtírají lékaři, jenž má příležitost viděti styk života s oněmi paragrafy trestního zákona. Zákon musí říditi život společnosti, avšak život je silnější, musí tudíž jemu i zákonodárství se přizpůsobovati, aby zákon nevyvolával zbytečných konfliktů, nevyžadoval zbytečných obětí. Paragrafy o vyhnání plodu se ve svém nynějším znění přežily. Uznává se to všeobecně, že jest nutno je reformovati. Nechť se to neděje podle zřetelů stranicko-politických, podle nějakých špatně pochopených hesel, nebo podle názorů jednostranně nábožensko-církevních! Ať jest život ředitelem našeho zákonodárství. Požadavku tomu nejlépe se přibližuje usnesení loňského sjezdu vídeňských soc. demokratických lékařů, jež nejlépe vystihuje stanovisko lékaře sociálně cítícího k nadhozeným otázkám. Usnesení to zní stručně ve výtahu: »Bezpodmínečné povolení přerušení nemůže se toho času doporučiti. Naproti tomu jest bezpomínečně žádati, aby do zákona pojata byla indikace lékařská, eugenická i sociální. Jen sociální politika může čeliti omezení porodů a tím přerušení těhotenství. Toto jest operativní zákrok a smí proto býti provedeno jen lékařem. Již dnes třeba začíti s tím, aby se vyhánění plodu bránilo péčí o těhotné ženy, o matky a děti.«

*

Dr. Jan Knaibl, státní zástupce v Olomouci:

Jak známo, konal se v Brně sjezd čs. právníků. V sekci III. (Trestní právo a řízení) jednáno bylo též o otázce trestnosti vyhánění plodů. Jednání v sekci zúčastnilo se více než 100 právníků, mezi nimiž nacházeli se kriminalisté velmi zvučných jmen. K otázce trestnosti vyhnání plodu došly sekci 4 písemné práce a to od generálního prokurátora dr. Hubáčka, od vrch. státního zástupce Kissicha, od Dr. Ivo Halíka a od lékaře Dr. Maxe Wassermanna. Zajímavo jest, že všichni tito pánové vyslovili se ve svých písemných pracích, že vyhnání plodu má býti za určitých podmínek beztrestným. V debatě střetly se všechny tři směry, z nichž jeden zasazuje se o bezpodmínečnou trestnost vyhánění plodů, druhý pouze pro trestnost podmínečnou a třetí pro absolutní beztrestnost.

Prvý v debatě ujal se slova starý pan vrchní rada v. v. Josef Boubela, který mluvil pro úplnou beztrestnost. Hned nato zaujal v debatě stanovisko pro bezpodmínečnou trestnost docent trestního práva dr. Jaroslav Stránský, který svůj názor odůvodňoval následovně: Většina pohlíží na danou otázku s hlediska otázky sociální a jedná se zde o nesprávně pochopený smysl sociální otázky. Bída, hanba matky a jakési milosrdenství s ní zde pravidelně rozhoduje. Při tom se zapomíná, že právní statek, který zde má býti chráněn, jest klíčící život. Úcta před fenomenem života má zde tudíž rozhodovati a ne milosrdenství. Prvý způsob řešení je sice pohodlnější, ale vývoj tento, ač jest sice za daných poměrů nezadržitelný, není správný.

Advokát dr. Goliath z Mor. Ostravy vyslovil svůj názor v tom směru, že kdyby měl o trestnosti vyhnání plodu rozhodovati lid, pak že by se v obrovské většině vyslovil pro beztrestnost.

Jemu oponoval president sedrie dr. G. Okályi, který poznamenává, že lid na Slovensku vyslovil by se jistě ve velké majoritě proti odstranění trestnosti při vyhánění plodů.

Varšavský profesor E. St. Rappaport uvádí, že v Polsku rozpoutal se při řešení této otázky boj, ale že došlo se rovněž k témuž výsledku, k jakému dochází referent, totiž že se stanoviska preventivnosti nutno trvati na zásadní trestnosti přerušení těhotenství.

Přijatá resoluce prof. dr. Mirička má toto znění:

»Sjezd vyslovuje očekávání, že příští trestní zákon čs. republiky bude trvati na zásadní trestnosti přerušení těhotenství, zároveň však obsahovati ustanovení vylučující trestnost ve případech v trestním zákoně přesně uvedených, ve kterých by potrestání z důvodů hygienických, sociálních neb eugenických odporovalo uznaným pravidlům lékařské vědy nebo požadavkům rozumné sociální a kriminální politiky. Zlo, jímž jest nesporně vyhánění plodu, má kořeny své z velké části ve faktorech sociálních a proto je nutno potírati je nejen trestem, nýbrž i opatřeními sociálními, zejména organisovanou péčí o rodičky a děti, především nemanželské.«

Resoluce nezabývá se podrobnostmi, zejména neřeší otázku, kdo má o tom rozhodovati, zda jsou zde podmínky k přerušení těhotenství, a kdo má přerušení těhotenství v dovolených případech prováděti. Pokud se týče prvé otázky, tu vysloveno bylo více názorů, mezi nimi též ten, že poručenský soud měl by v řízení nesporném o věci rozhodnouti. Co pak se týče otázky druhé, tu jednáno bylo o tom, aby se přerušení těhotenství ko-

nalo v sanatořích, ústavech, příp. aby prováděno bylo konsiliem lékařů. Oproti tomu bylo zase namítáno, že zákroky tyto byly by pro jejich nákladnost pro ženy nemajetné nedostupné a tyto že by se zase obracely pokoutně na porodní babičky.

Otázky zmíněné jsou velké důležitosti a musí býti zrale uváženy. V sekci bylo též referováno o tom, že v Rusku zavedena byla sice úplná beztrestnost přerušení těhotenství, avšak že zřízeny byly na to komise sestávající z žen, kterým vyhraženo jest bližší rozhodování o přípustnosti přerušení těhotenství v konkrétních případech.

*

Dr. Jiří Hejda:

Chci poukázati jenom na dva argumenty, jimiž se bojuje pro zachování statu quo, ale které jsou neudržitelné, přihlédneme-li k nim blíže. První je čistě právní, druhý populační. Zákon jest proto, aby hájil ohrožený zájem. V případě §§ 144.—147. tr. z. může jíti pouze o ohrožený zájem matky, otce, plodu samého nebo společnosti. Vyloučíme-li prvé dva případy, které nepřicházejí normálně v úvahu (a proti trestnosti vyhnání plodu proti vůli matčině nebo otcově není námitek), zůstává nejprve otázka plodu. A tu jde o rozhodnutí otázky, je-li plod, nebo »klíčící život«, jak chce Dr. Jarosl. Stránský, osoba, či pouhá — pars ventris mulieris. Zákon je docela jasný a právem jest tato otázka dávno rozhodnuta. Osoba vzniká teprve narozením. Na tom ničeho nemění civilněprávní předpoklad, že nasciturus pro iam nato habetur, neboť již slovo nasciturus skrývá v sobě výjimku odkládací — až, narodí-li se osoba živá, bude přiznáno právo osoby plodu. Je tedy foetus podle práva něčí. Biologicky je živou hmotou, ale tou je sperma též, a chceme-li v právu logiku, pak nutno trestati nejen potrat, nýbrž i užití každého prostředku proti oplodnění. Neboť skutečnost, že v prvém případě ničíme živou hmotu o měsíc později, nemůže býti právně rozhodující.

Zbývá druhý argument: zákon chrání zájem společnosti. Byť i plod byl pars ventris mulieris, žena nemá právo jím disponovati jako svými vlasy nebo údy, ježto společnost má právo, aby tvořící se člověk byl jí zachován. Tedy problém populační. Nuže, proti tomu by bylo snad vhodno uvésti argument Nietzscheův »nicht fort-, sondern hinauf-pflanzen!«. Ne kvantum, ale kvalita jest to, čeho potřebuje národ k existenci. Starý merkantilismus se svými primitivními názory hospodářskými volal po množství, neboť sledoval imperialistické cíle. Je pokrytectvím ukazovati na umělý potrat jako na brzdu populace a při tom klidně přihlížet, jak umírají chudé, opuštěné a nemanželské děti. Populační problém není »Ding an sich«, je pouze článkem problémů hospodářských. Upravme otázku mzdovou, uveďme mzdu ve spravedlivý poměr k indexu cenovému a nemusíme míti obav o populaci. Že po válce nastal úbytek porodů, není nic divného, uvážíme-li, kolik mužů padlo a bylo zmrzačeno, kolik žen je vázáno činností výdělečnou a kolik hospodářských krisí jsme prodělali. Nepoukazujme na mravnost, jež bude prý otřesena! Jaká je to mravnost, jež potřebuje teprve výstražné tabulky a hrozby karabáčem? Kdo nechce míti dětí, má dosti jiných možností, aby tomu zabránil — a domnívati se, že mládež zpustne, bude-li uvolněn umělý potrat, znamená zakrývati si oči před skutečností, že naše mládež zná prostředky proti oplodnění právě tak dobře, jako dospělí. Mravnost může býti ohrožena špatnou výchovou, ale také zákonem, který nutí mravnou ženu, matku několika dětí, aby páchala zločin, ví-li, že plod, jejž nosí pod srdcem, bude-li donošen, znesnadní řádnou výchovu druhých dětí. Proto jsem pro částečné uvolnění umělého potratu z důvodů zdravotních a sociálních, případně i eugenických v tom případě, že by zákon nepřipouštěl sterilisace.

Literatura a umění

Richard Weiner:

Clowni.

Redakce »Přítomnosti« je vybíravá. Nemá sice — a to ještě s výhradou — nic proti tomu, abyste zpívali jak vám narostl zobák, ale nápěv určuje sama. Tím hůře, neleží-li vám. Na tom ne dosti: stává se, že žádá píseň, kterou by dovedl jen Pták-Ohnivák, to jest nemožnou. Tak na př. měl jsem psáti o clownech, jenomže to mělo být o těch, kteří jsou — držte se prosím — členy Francouzské Akademie . . . Tentokráte opravdu jsem na vahách, nebyla-li mi nastrčena past. Nebo by »Přítomnost« nevěděla, že chladná, pyšná paní, která sídlí v bývalém Mazarinově paláci, je myšlence demokratické nepřístupnou? Tři bratří Fratelliniové prozatím ještě kolegy hrabat a Monsignorů býti nemohou. Ne proto snad, že nejsou opravdovými literáty — vydalit konec konců přece jen aspoň jednu knížku, což na př. pan Jonnart říci nemůže: Akademie považuje sama sebe odjakživa a hrdě mnohem spíše za společenský salon než za shromáždění pánů usmolených prstů, byťsi se byly usmolily psaním veleděl. Ale ani sám Molière nemohl by se, byťsi dnes, pokládati za rovného panu d'Haussonville dejme tomu, neboť nedám ani zbla na ono dojímavé — Rien n'a manqué a sa glore, il manque a la nôtre —, jež si dala Akademie napsati na svůj štít jako mea culpa za to, že Jeana Poquelina kdysi zavrhla. Jsem naopak přesvědčen, že by jeho kandidatura ani dnes lépe nepochodila, neboť třebaže časy pokročily zatím do té míry, že slečna Cecilie Sorelová mohla se státi akademickou Egerií, herec — a třebas byl členem Francouzské Komedie — ani pro nejdemokratičtějšího Akademika, a ani dnes ještě není un homme du monde. A býti un homme du monde, toť první podmínkou členství. Je jím šašek z cirku?

Nikoliv, Fratelliniové nejsou Akademiky! Za to však mají od loňska akademické palmy, na něž jsou neméně pyšni než dřívější soudce laik na titul císařského rady, ale které se mají k Akademikovi asi tak jako se měl onen císařský rada k radovi tajnému.

Fialová stužka akademických palem je šidítkem pro ony ctižádostivé lidi, o nichž se ví, že by strašili, kdyby se je nechalo umřít bez dekorace, ale kterým se opravdová dekorace dáti nemůže. Což — mimochodem řečeno — prýští spíše ze zlomyslnosti než z principu. Dostávají ji domovníci lycejí, staré učitelky piana, zasloužilí členové Alliance Française a neodbytní žurnalisté. Fratelliniové jsou z těch vzácných majitelů akademických palem, pro něž tato fialinková dekorace není chloubou jedinou. Jsouť šašky-miláčky, a po pravdě dostali své palmy za všechny ony slzy, jež tekly z očí ubledlých dětí, jimž Fratelliniové — sami otci pověstně četných rodin — hráli v nemocnicích. A říká se, že tito popařížštělí Vlaši nejvíce si zakládají na tom, že nikdy ještě neodmítli přispěti, kde šlo o zmírnění nějaké lidské bídy.

Nejkrásnější je na Fratelinech jejich soucitná lidskost, a vůbec lze postaviti jako axiom, že dobrým clownem může býti toliko člověk s dobrým srdcem, čímž se podstatně liší od herce. Chraň bůh, že bych tím říkal, jakoby srdce hercovo musilo býti pravým opakem srdce clownova. Ale herec — i komik — může

býti člověkem ledajakým; šašek nikoliv. Neboť šašek je méně hercem než vykupitelem. Je podstatně vykupitelem.

Vystupují-li společně — tak jako Frateliniové — není hned tak dobře rozeznati, kterému z nich že vlastně připadá úloha snímati s diváků hříchy a přeměňovati je na neviňátka. Na první pohled se zdá, že je mezi dvěma lotry, ale nesnadno říci, který z nich to je. Ten, jenž vystupuje v klasickém bílém, cetkami posetém kostýmu, s pomoučenou tváří, je, pravda, nejřečnější, i zdálo by se podle toho, že má k šibalství blíž než k trpělivému a přemítavému snímači duševních břemen. Rovněž jeho fysická úměrnost, téměř sličnost, vzbuzuje spíše nedůvěru. Je nesmírně hubatý, a zdá se, že by bez jeho provokací a intrik nedocházelo k oněm žalostným příhodám a nedorozuměním, jichž oba jeho druzi jsou obětmi. Ale tu počínají pochyby: předně se tento zdánlivě tak mazaný šašek, který zprvu působil dojmem jakéhosi potměšilého impresaria obou ostatních, jež jakoby zaváděl do zálohy, nekryje ani přibližně tak, jak by se jistě krvl vypočitavý intrikán. Došlo-li k mrzutosti, odnáší si často stejný, ne-li větší díl než oba druzí, a díváme-li se déle, pozorujeme záhy, že zdánlivá trpnost a nevinnost obou ostatních je vlastně podezřelejší než jeho útočnost. Nejstarší z bratří vystupuje na př. jako počestný měšťan, jenž by se svým vážným, důvěru vzbuzujícím šosákem, s polocylindrem a obšírným deštníkem byl velmi vděčným námětem pro ilustraci mravoučných knížek pro děti. Jeho bodrost, rozšafnost, jeho jakoby potěžkávaný úsudek předurčují ho do maloměstské společnosti pensistů, od nichž se sotva liší jinak než přičerněním špičky nosu. On to, kdo jakoby svou nezkušenou důvěřivostí mimoděk dráždil k allotriím jejich ať umouchaného škodolibce, ať pofouchlého obludného třetího, úskočného nebo drzého temperamentu. Obětí je nejčastěji on, a utrpení snáší s odevzdáním, jež by bylo lze nazvati křesťanským, kdyby v něm nebylo cosi příliš filosofického, t. j. vypočitavého. Nuže, právě touto řekněme nečistou odevzdaností počíná zmar obrazu, který jsme si o něm už učinili, neboť napadla nejdříve, a odtud pak postupuje odbourávání illuse kroky už obřími: Ani nejstarší Fratelini není oním Spravedlivým mezi lotry. Jeho bodrost je tartufferií značně nízkého druhu, a v zkroušenosti, s jakou přijímá rány — dobře ostatně zasloužené — odkryje se záhy šeredný tah touhy po odplatě, které si, mimochodem řečeno, neodpírá, můželi ji vzíti bez risika.

Byl by tedy neviňátkem třetí? Není pochyby, že se snaží ze všech sil, aby se jím zdál. Nalíčil se v obludu tak ohavnou, že čpí na hony úmyslem vymámiti sympatie právě oním macešstvím, s nímž ho prý příroda vypravila na svět. Ubohé tílko ztrácí se v předlouhé kostkované vestě; široké, na kačích chodidlech do varhánků se skládající spodky předstírají teninké nudlovité nohy, pod tíhou vodnatelného života se hroutící, a nad touto zuboženou kreaturou žalostně se usmívá nešťastníkova maska, v níž mluví vlastně jen hustě zakoptěný tykvovitý nos a černá psí čuba, kdežto oči se tratí v černých dutinách, které se následkem bíle malovaných okrajů zdají bezednými. Brzo však shledáme, že toto zašantročení očí je úskokem. Simili-blbeček má svrchovaný zájem, aby je skryl. Bylo by po něm veta, kdybychom spatřili jedovatě zlomyslný lesk kukadel tohoto arcilotra, který je ryzí zlosyneckou náturou. Šmejdí a obchází jako hladový pes, pes potutelný, který hledá, do kterého lýtka by se zakousl. Je vlastně více za kulisami než na jevišti. Rafičí tam nějaký zlolajný kousek, s nímž se pak vytasí tak jakoby šlo o nevinnou hříčku nebo prostě zákeřně číhá, aby se vložil do hádky druhých jako smějící se třetí. Je perversní a sadistický. Nic netušícím zpěvákům zapálí nad hlavou, aby si pak mohl zahráti na hasiče a dělati milosrdného Samaritána, a své velké hudební nadání, jež sdílí s oběma druhy, uplatňuje v oplzlých převlecích Španělek, apačů a Salomé. Hlavní příznak jeho satanismu: jest jediný, kdo se z choulostivých situací, nastražených jeho úskočností, dostává s poměrně zdravou kůží. Nenechává v nich ani chlupu, jimiž je ostatně až neslušně vybaven.

»Jako vzory spasitelů, namítnete, jsou vaši Frateliniové trojspřeží, která by si mohla činiti nároky leda tak na spásu satanáše; ostatní se obejdou bez nich.«

Nediskutujme o lákavém námětu, závisí-li spasitelská schopnost na bezúhonnosti mravů či nic, t. j., může-li býti spasitelem i hříšník. Spokojme se, řkouce, že mazanost, falešná bonhomie a ludráctví, z nichž každou jeden z Fratelinů personifikuje, jsou u těchto bratří tou měrou prosty illuse, jakoby se vyplácelo býti potměšilcem, chytrákem nebo zlosynem, že, tak jako penězokaz-diletant, se o své podvody a šlahy sice pokoušejí, ale s neochvějným přesvědčením a jistotou, že je na konec někdo, a po zásluze, chytne za límec. Tímto pokáním, které činí zatím co ještě hřeší, se jejich neřest očišťuje a stává div ne sympatickou.

Toto čtveračivě naladěné raubířství, kterému Prozřetelnost nic nezůstává dlužna, tento troilístek kumpánů, kteří jakoby si navzájem dokazovali, že nejlepším ještě tak prostředkem jak se životem protlouci je býti poctivým, toto vzájemné šizení podporující družstvo vykutálenců, šejdířů a šlejfířských hubatců, rozčarovaných neřestníků, jest vlastně velkým buditelem k optimismu, neboť, třebaže na ruby, demonstruje, nepedanticky a s rozmarem, který už sám o sobě má značnou moc propagační, dobrodiní počestnosti.

Frateliniové, kteří ztělesňují tři poměrně ostře odlišené typy lotrů, lotrů autentických, takže je úplně zbytečno hledati mezi nimi i jen bolestína, natož vykupitele, jsou oním vykupitelem úhrnem. Každý zvlášť je sice ničemou, hodným, aby figuroval jako odstrašující příklad, za to se však doplňují navzájem v opravdu povzbuzující, ač si paradoxní, za to však humorný, rozmarný a svěže nepedantický instrument imanentní spravedlnosti.

Frateliniové jsou šašky školy klassické. Nehledíme-li k jejich hudebním vložkám — jsou výtečnými virtuosy na různé nástroje, z nichž většinu sami vynalezli — repertoár jejich sestává z osvědčených clownovských parád, protkávaných dialogickým vyprávěním žertů, a výstupy jsou aranžovány s onou beznáročnou naivností cirkusáckých bravur, v nichž si děti, a tedy také ti, kterým se lichotivě říká »široké vrstvy obecenstva«, sotva kdy přestanou libovati.

Jsou tedy šašky lidovými, jejichž obliba, pokud se náročnějšího obecenstva týče, zenit už překročila.

V cirku Medrano, kde jejich hvězda kdysi byla vzešla, pracovával s Frateliny po dlouhá léta šašek — zemřel loni — jehož obor, po pravdě jedinečný, už asi navždy zůstane osiřelým. Byl svého druhu mistrem. Jeho úloha začínávala, když v cirku zavládla nálada nejrozjařenější. Tehdy povstal v obecenstvu

rozdurděný pán ve večerním úboru, který se jal proti domnělým nehoráznostem protestovati, žádaje velitelsky, aby jim byl učiněn konec. Mezi tímto kazimírem — v cirkusové dramaturgii patří mu místo mezi Panem Loyalem a Šefem groomů — a clowny rozpředla se rozčilená hádka, v níž obecenstvo ovšem stranilo šaškům. Pán, který zatím zrudl jako krocan, vpadl do manéže, i počala nevylíčitelná scéna, sehraná tak dokonale, že nad ní i na slovo vzatí »intrikáni« žloutli závistí. Obecenstvo, z části opravdu zmatené, zahrnulo vetřelce spíláním, hulákáním a hrozbami tím hřmotnějšími, čím bezuzdnější se stávala zuřivost protestujícího. Posléze se na chudáka počalo sypat shnilé ovoce a zelenina, šašci, zprvu zaražení — jistá zbabělost je vždycky z jejich vlastností — vidouce jej uštvaného, dodali si mysli, podávali si ho, káceli jej, bušili do něho s rozkoší téměř sadistickou, až konečně, uválený a stlučený, byl vyhozen ohromným kopem do zadnice.

Tento cholerický pan Leonard, jenž svou nevděčnou úlohu hrával se sebezapřením, svědčícím o mimořádném talentu, byl jedním z vzácných zástupců oněch partnerů šašků c i r k u s o v ý c h, jejichž úloha úplně passivní n e n í. Vrchní groom zapřádá sice často rozhovor s clowny, ale jeho funkce, odvozená přímo z oboru divadelního »důvěrníka«, do hry nezasahuje.

Někteří groomové dovedou však uplatniti i tuto úlohu passivní a roztěrkovanou, tak na př. onen, který v pařížském Empire vystupuje v šaškovských vložkách s clowny domácími, z nichž jeden — ten ve vodníkovské masce se zelenými vlasy — jest, třebaže dosud nedoceněn, jedním z nejrázovitějších a nejryzejších zástupců clownství klassického.

Clown klassický! Dříve než se zastavíme u onoho geniálního clowna, jímž jest Grock, musíme zdůrazniti znovu, že clownem v našich očích není kterýkoliv, zdání hlupáčka si dodávající šprýmař, nýbrž komik zcela speciální. Takový totiž, jenž ať přímo, ať nepřímo vnuká optimismus, diskredituje zlo a neřest a v pravém slova smyslu očišťuje. Takovými jsou bratří Frateliniové, takovými jest celá řada obskurních clownů cirkusových, jako na př. zmíněný již šašek divadla Empire, ale není jím dejme tomu slavný Little Teech, americký (či anglický?) cyklista Jackson nebo proslulý »rozbíječ talířů« Bagessen, který, tuším, je Dánem. Toť specialisté, rozesmávající, a k slzám rozesmávající buď svérázně napodobenou neobratností, buď situační komikou zmocňovanou přiměřenými travestiemi, ale smích, jejž vzbuzují, nás neobnovuje, neboť je to smích podnícený komičnem a nikoli vyvřelý z pocitu osvobození, jaký se nás zmocňuje před šprýmem n e i r o n i c k ý m.

Nikdo snad nedovede vzbuditi smích tou měrou lidumilný, nikdo nedovede býti dobrovolným beránkem tak humorným jako Grock.

Tento Švýcar, bývalý preceptor, později akrobat, který dovede hráti v osmi různých jazycích, jest prototypem clowna vykupitelského, jest jím bezvýhradně, jest jím, řekli bychom, cílevědomě, kdyby to vzhledem ke Grockově »nevinnosti« nebylo paradoxem. Jest jím na ruby či vlastně na líc clownerií Fratelinů. Už maska!

Grock vystupuje po krátkém úvodu svého partnera, výtečného houslisty a výstředního tanečníka, partnera to aktivního, žánru pana Leonarda, jenomže zdrželivého, mnohem povýšenějšího, úsečného, který se s Grockem stále vadí, mu domlouvá, jej káře. Jeho školometská korektnost je chlapeckým ztřeštěnostem Grockovým pravou solí.

Grock přichází v dlouhém obšírném kaiserrocku, jejž krátce poté vymění za těsný fráček krátkých rukávů a přiléhavé nohavice, pokroucené jako vývrtka. Je to protiklad masky oné strašidelné obludy, již představuje poslední z Fratelinů. Grock nesnaží se obměkčiti nás falešným vzezřením hlupáčka, šeredností a fysickými vadami. Nemá žádné ctižádosti na ruby. Chce naopak imponovati: přichází jako vykutálený fotr, s drbavým úsměvem, kterým jakoby už předem vyjadřoval radost, jak nás za chvíli všechny strčí do kapsy. Dbá nicméně, aby to nedával příliš na jevo: naličil si do zraků skomíravé mrkání bezděčné melancholie, ale neví ani, jak marnými jsou i jeho domnělá schytralost i snaha zastříti ji. Na první pohled poznali jsme neskonalé dobrotisko, které neublíží ani mouše. — — Grock je šaškem hudebním. Ovládá piano, housle, čelo, klarinet, píšťalu a koncertní tahací harmoniku. Dovede nápodobiti různé hudební nástroje ústy (zejména basu), zpívá a tančí. Ale jeho číslo není sledem nesouvislých výstupů, nýbrž jednotnou dramatickou scénou, jejíž komická gradace ani na chvíli neumdlévá: jeho partner očekává doprovazeče, který nepřichází. Namátne se Grock, jenž se nabízí zaskočiti. Partner po krátkém váhání jeho nabídku přijme, potázav se ovšem se zlou. Zpozoruje to ovšem záhy a mstí se mu týráním, ponižováním všeho druhu. Grocka však nic nepřivádí z míry. Nervositu, pýchu, upiatost partnerovu odzbrojuje Grock neochvějnou svojí bonhomií, a netečná jeho nevšímavost vůči pozemským nesnázím a protivenstvím tvoří blahodějný kontrast k poplašené malichernosti jeho buržoastického soudruha. Ano, Grock je bohém, básník, náměsíčník, člověk vznášející se nad prosaickými potřebami a požadavky pozemšťanů, nad jejich zbytečnými starostmi a spěchy, a to »Pourquoi?«, to »Sans blague!« (Nešpásujete?), jež pronáší každé chvíle a jež dělaly Pařížanům po dlouhé týdny onu srdci ulevující radost, jež zavazuje nehynoucí vděčností, jsou jako kotvičky, jež poeta roztržitě vyhazuje, vlažně se pokoušeje zakotviti na zemi, o níž valně nedbá.

Kapitolu zcela zvláštní zasloužil by úžas, jenž se na Grockově tváři co chvíle rozhostí. Toť úžas člověka spadlého s měsíce. Grock chystá se hráti na piano, ale židle stojí příliš daleko. Nedosahuje. Vstal, vyhrnul si rukávy, obešel piano svým těžkým, houpavým krokem a chystá se přivaliti je. V tom ho partner upozorní, že je snazší nechati piano napokoji a přistrčit židli. A na Grockově tváři rozhostí se radostný úžas člověka, jemuž se právě byla zjevila nesmírná a spásonosná pravda. Grock usmyslil si hráti na housle, vyhazovati za hry smyčec a chytati jej. Protože se to nedaří, odkládá housle, jde za přístěnek, cvičí tam chvíli a vrací se s domýšlivým výrazem virtuosovým. Selže opět. Odkládá tedy housle znovu, cvičí před obecenstvem, ale pak, sebrav housle pravou rukou místo levou, shledává s ustrnutím, že je jakoby uhranut: Tón ne a ne vyloudit. Odloží nástroj opět, zkouší s prázdnýma rukama, shledává s uspokojením, že paže nikterak nestrnuly, vezme housle opět a opět do pravé ruky — žasne poznovu. Až posléze, vzav, aniž zpozoroval změny, housle do ruky správné, a nasadiv nedůvěřivě smyčec, vyloudí první tón. Úžas, úžas emauz-

ského poutníka ozáří jeho vezdy šťastný obličej. A jak teprve, když poprvé chytl vyhozený smyčec! Ohromilo ho štěstí tak nevylíčitelné, že oněměl. Teprve hodnou chvíli poté vydral se mu z úst vítězoslavný křik.

Odrhovačka, již mu jeho partner zakazuje hráti, a kterou podloudně a po kouscích zahraje přece, dýše pohodou, stejně jako všechny jeho nevinné úskoky, všechny řečnické chytrůstky, kterými se snaží ošáliti svého přísného dozorce-partnera, jenž se na něho po každém čtveráctví tak kaboní.

Pohoda! Toť ono po mém soudu rozhodující slovo. Clown není vulgárním šprýmařem. Nehorázné nalíčení, nehorázná gesta a slova nejsou ničím jiným než cudnou maskou duše nad jiné prostné, duše ve své nevinnosti téměř animální. Frateliniové marně se snaží tváříti se tak jako by si navzájem ukládali o život, jejich »tours pendables«, schválnosti a nástrahy nikoho neomýlí, a Grock simuluje svou »fintu« jen proto, aby se na konec sám stal její dobrovolnou obětí.

Zpod všeho toho line nesmírná pohoda, jakou nelze ničím simulovat; proto právě jsem řekl úvodem, že velikým clownem může být jen člověk dobrého srdce. Na dobrého šaška ovšem to nestačí, ale ještě méně je platno snažit se nahraditi onu kongenitální prostnost hereckou přetvářkou.

Pohodě, jež line z ovzduší clownem vytvořeného, nelze odolati ani nejzatvrzelejšímu. A proto jsme napsali, že clown je vykupitelem.

Jak nevzpomenouti Tomanova obrazu o tulácích? Také šašci jsou polními liliemi, bohumilými.

Národní hospodář

O družstevním socialismu a družstevní cikorii.

Mezi hesly, která byla nesena v průvodu konsumních družstev »Včela« tuto neděli, bylo také heslo asi toho smyslu, že ženy nosí v nákupních brašnách klíč k potlačení všeho kapitalismu. Kupujte, ženy, jen v socialistických družstvech, praveno, a tak potlačíme zvolna všecek kapitalismus a pomocí družstevnictví dojdeme tak co nevidět k vytouženému socialistickému státu.

Teorie v tomto případě je úplně jasná, jako ostatně teorie marxistického i jiného socialismu bývají obyčejně vůbec v teorii velice jasné a přesné. V praxi však vyskytují se občas maličké háčky i v těch teoreticky nejjasnějších věcech. Na jeden z těchto maličkých háčků vzpomněl jsem si, přihlížeje k průvodu socialistického konsumního spolku, když vezli okolo na jednom voze jako reklamu velikou družstevní cikorku. Vzpomněl jsem si na debatu vedenou o socialismu a právě této cikorce asi před dvěma lety, po obědě, při kávě, u nás doma.

Byli jsme tehdy členy »Včely«, možno říci tak trochu přímo z politických sympatií a rádi jsme slýchali od naší hospodyně, tetičky, co všechno v »našem konsumu« mají. Bylo to dosti dobré v dobách, kdy panoval obecně nedostatek a kdy většina obchodníků byla ještě prosáklá válečnými názory na zisk. První náraz na naši »socialistickou pýchu« veden však byl dosti brzo po našem vstupu do spolku, a to ve vzpomenuté debatě. Tetička prohlásila, že »tu cikorku ale kupovat nebude«, není prý sice tak špatná, je levná, ale — není prý rozhodně nejlepší! To prý by si raději připlatila ze svého, kdybychom na ní nějak ze zásady trvali. Muž není zajisté odborníkem v takovýchto věcech a tak nedovedu dnes přesně vyložit, proč bylo nám opustiti tuto družstevní cikorii, stejně jako bych nedovedl vysvětlit, proč bylo v »zájmu kuchyně« opustiti postupem i jiné konsumní věci, vždycky však slýchal jsem kategorický imperativ: »chci-li to nejlepší, pak to nesmí být zboží vysloveně zvané »konsumní!« Špatnější zboží pak se prý nikdy nevyplatí, i když je prý laciné. Tak tvrdila aspoň teta, žena proletářka, vdova po železničářovi.

Teorie v tomto případě je naprosto jasná. Konsumní družstva vylučují zisk prostředníka mezi producentem a konsumentem, vylučují zisk obchodníka-buržuje, což tedy v praxi znamená, že buď musí všeobecně vydělávat velké peníze, takže nikdy by vlastně neměla potřebovat ještě nějakých zvláštních podpor od státu, anebo by měla prodávat zboží o tento zisk levnější nebo o tento zisk lepší. V praxi by tedy zboží konsumní mohlo být o nějakých 20% levnější než kdekoli u kupce nebo při stejné ceně aspoň o nějakých 20% lepší v jakosti.

Proč tomu tak ve skutečnosti není, proč uchylují se konsumní družstva k vládě se žádostmi, aby poskytla jim půjčky na zaplacení deficitů a proč jmenuje se obecně zboží obyčejné nebo podprůměrné jakosti zbožím »konsumním«? Proč na př. t. zv. konsumní čokoláda není ta nejlepší ale ta docela obyčejná, levná a špatná čokoláda?

Nejsem ani obchodně ani jinak odborně vzdělán, abych dovedl zde podat kritiku kalkulace obchodní, jaká bývá u obchodníka obyčejného a jaká bývá u obchodníka socialistického, t. j. družstva, zvykem. Ale nedovedu si to dobře vysvětlit, a protože si to nedovedu dobře vysvětlit, vzbuzuje to u mne jisté pochyby a podněcuje mne to k jiným otázkám.

Družstevnictví je prý průprava k socialismu. Dobrá, ale jak to bude se zbožím konsumním potom, až bude ona doba socialismu? Znamená to, že bude jen takovéto špatné zboží, obyčejné, konsumní v tom špatném slova smyslu? Nebude pak už vůbec žádné zboží lepší, dobré ba výborné? Kde máme záruku, že bude také něco lepšího, než je dnes taková obyčejná »konsumní cikorka«?

Vtírá se tu otázka, nesouvisí-li tato věc nějak s německým exportem, není-li to odkoukáno odtud. Pamatuji, jak před válkou Němci dělali jednou tak zvanou exportní ofensivu a obeslali jednu světovou výstavu ohromným náporem svého zboží a pamatuji i na rozhořčení německé, když jeden vysoce postavený muž se o tomto zboží vyjádřil stručně a trefně touto karakteristikou: »billig und schlecht«, laciné a špatné. A uváží-li člověk tohle vše, zakolísá a ptá se, je-li nutno a patří-li to k socialismu, aby se uplatňovaly i tyto německé exportní metody«?

Víme, že na př. nebožtík lord Leverhulm vydělal spousty jmění svým mýdlem značka »Sunlight«, víme také, že Henry Ford stal se nejbohatším člověkem světa tím, že prodával ta nejlepší a současně nejlevnější auta, ale nevíme dosud nic takového o nějakém socialistickém družstvu, ač by aspoň podle teorie tato družstva měla ty nejlepší vyhlídky pro soutěž o zbohatnutí.

Dopisy

O censuře.

V Praze, dne 26./VI. 1925.

Vážený pane redaktore,

Vaše Přítomnost je otevřena diskusi o všech otázkách. Záležitost, o níž Vám níže píši, postihla sice »morálně« a materielně jenom mne, nedomnívám se však, že je tak bezvýznamná, aby bylo nemístné o ní veřejně hovořiti.

Jistě znáte, pane redaktore mou nakladatelskou činnost do té míry, abyste věděl, »jaká společnost se u mne schází«. Tedy: vydávám také spisy Camilla Lemonniera. První, kdo uvedl Lemonniera do Čech byl Arnošt Procházka v Knihách dobrých autorů. Lemonnier je někdo, jenž pro umění a literaturu znamenal a znamená tolik, že jeho knihy je možno s klidným svědomím přiřadit k nejpozoruhodnějším a nejvážnějším produktům domácí i cizí literatury.

Nuže, pan první státní zástupce navrhl zemskému trestnímu soudu, aby konfiskoval asi patnáct míst z Lemonnierova románu Adam a Eva. Adam a Eva je jedno z nejidealističtějších a nejlíbeznějších děl Belgičanových. Neznám mnoho knih ze světové literatury, v nichž by bylo poetičtěji slaveno dítě a jeho početí. A považte, pane redaktore, román Adam a Eva vyšel před válkou u fy Vilímkovy, též v překladě prof. Marka, jenž knihu přeložil i pro mne, bez jediného škrtu. Tenkráte v Rakousku měl tedy censor více uměleckého citu a vědomí, než censor československý.

Navštívil jsem pana státního zástupce, jenž censuruje u nás knihy. Na mé námitky mne ujistil, že je úplně lhostejné, jedná-li se o dílo umělecké nebo kýč, a že zabaví i další knihy Lemonnierovy, budou-li obdobné Adamu a Evě. O rekursech mne předem ujistil, že patrně nebudou míti výsledku, a co se tisku týká, že je mu úplně lhostejné, co se o něm píše. Zkrátka vše, z čeho by mohl býti rozrušen student (!), jenž by si eventuelně knihu koupil, nutno konfiskovat atd.

A proto modrá tužka zasáhla všude tam, kde Lemonnier básní o ženských prsech, početí; a dokonce i kojení je proti mravopočestnosti...

U nás jenom jako husa
může míti žena prsa.
jinak podle censury
vyžaduje dresury:
Neboť ňadra — ta se bílí —
ať se mládež nerozčílí,
kojit děti — také hřích,
pro to má pan censor čich:
Ideálem budiž husa —
nekojí, a její prsa
venkoncem jsou přece kusá — — —

Pro pána boha, pane redaktore, to se u nás musí umění ohlížet na to, aby eventuelně nerozhicovalo nějakého mládenečka? To u nás v republice nepřichází v úvahu — jedná-li se o umělecké dílo nebo o kýč a svinstvo? To u nás je možno, aby kniha, která vyšla v Rakousku bez jediného škrtu, byla u nás kastrována proto, že v ní člověk je člověkem? Tedy u nás již i kojení je nemravné?

Pane redaktore, není přece udržitelné, aby censuru knih prováděl jeden úředník, jenž Vám napřed předpoví, že rekursy s největší pravděpodobností budou bezvýsledné. Onen pán je jistě výborný právník, ale literatuře a umění rozhodně nerozumí. A přece o nich rozhoduje. Což by tu nebyl též na místě poradní sbor, v němž by byli i lidé, kteří umění rozumějí, jako je tomu u censury filmové? Samozřejmě by nemusil býti tak rozsáhlý. Vždyt, pane redaktore, to je zoufalé, když jsou u nás zabavovány knihy jako Brantomovy Galantní dámy nebo Písně Priapské a nyní též Lemonnier!

Promiňte, pane redaktore, že jsem se tak obšírně rozepsal. Ale není to snad záležitost jen tak ryze soukromá. Byl bych Vám velmi povděčen, kdybyste o té nemožné a nekulturní censurní praxi v Přítomnosti promluvil. Zvykl jsem si, jako celá řada kulturních lidí, považovati Přítomnost za list, v němž rozhodují vždy věci a ne zájmy.

Jsem Vám, vážený pane redaktore uctivě
oddaný *Dr. Ot. Storch-Marien.*

Odpověď účastníka ankety.

Vážený pane redaktore!

Praha, 27./VI. 1925.

V dnešním Českém Slově věnuje pan »cy« svoji jistě vzácnou pozornost anketě »Proč nejsem v některé straně?«. Já, jenž dle něho »mám jistý názor, kterým jsem veden k socialistické koaliční straně«, chtěl bych mu říci několik slov.

Mluví o naší nerozhodnosti, v čemž má pravdu, ale nemůže ji vytýkat jako chybu, jako diskvalifikující vlastnost, poněvadž nikdo nemůže za to, že není přímo rozeným českým socialistou.

Výtku pohodlnosti odmítám však rozhodně, poněvadž se dá snadno zjistit, kdo je pohodlnější, jestli ten, kdo hledá úsilovně nejvhodnější program, kdo sebe pozorně zkoumá, kdo hledá takové prostředí, které by odpovídalo jeho vlastním poznatkům, anebo ten, komu stačí sedět v milém stínu neomylné politické strany a jemuž názory Českého Slova jsou dogmatem.

Dále chtěl pan »cy« říci, že zapomínáme, že život je všelijaký, dobrý i špatný a politická strana jako jeho přítomný odraz nemůže se prý též vyvarovati nepřístojností lidí nesvědomitých a pod. To uznávám rád, jenomže je rozdíl v tom, že někdo má těch chyb více, jiný méně, a že já mám asi slabší nervy, poněvadž mám nejraději špatností co nejméně.

A co se týče těch ohledů na zájmy národního celku, je výtka opravdu nemístná, poněvadž česká inteligence nikdy ve svém celku nepodporovala živly destruktivní a její národovství má právě proto větší cenu, že vyplývá více z vnitřní nutnosti, než z poučení vůdců stran. Jistě uzná každý, že státotvornost není podmíněna jen politickými stranami a tak mi napadá, že je to právě také ohled na ty tisíce nejistých voličů, který nutí politické strany, aby kladly mnohdy zájem státu nad zájem svůj.

S. M.

Spisy Wolkerovy.

Vážený pane redaktore!

V předposledním čísle Vašeho ct. listu stěžuje si Váš dopisovatel z řad dělnických na nedostupnou cenu spisů Jiřího Wolkera a mylně udává, že byly vydány pouze bibliofilsky v kůži vázané za 100 Kč.

K správné informaci Vašich čtenářů sděluji: Dílo Jiřího Wolkera bylo vydáno loňského roku ve 2 svazcích v subskripci za 60 Kč, po subskripci za 70 Kč. Vydání toto je úplně rozebráno. Letos na jaře vydán byl výbor o 160 str. záz. za 18 Kč. Vydání toto je určeno v první řadě dělnictvu a svojí cenou je jistě každému přístupno.

Prosím Vás, pane redaktore, o laskavou opravu ve Vašem váženém listě.

S úctou se Vám poroučím *V. Petr,* nakladatel.

Knihy redakci zaslané.

Claude Anet: Arjana, ruská dívka. (Román milostný.) Z francouzského přeložil B. P. Vojsík. 4. svazek Modrých knih, jež vydává Bohumír Treybal. Stran 190 za Kč 18·—.

Dr. Ferdinand Karafiát: Z tajemství lékařových. (Meditace.) Verše a prosa. Nákladem J. F. Bučka v Prostějově. Stran 104.